

TUKIEN TUPAKOIMATTOMUUTEEN

Tutkimus vanhempien tuen ja kontrollin, lähiympäristön tupakointimallien sekä kodin ilmapiirin yhteyksistä 9. luokkalaisten nuorten tupakointiin ja kotona tupakointiin

Jenni Lehtinen
Terveyskasvatuksen pro
gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Terveystieteiden laitos
Syksy 1999

TIIVISTELMÄ

Jenni Lehtinen. Tukien tupakoimattomuuteen. Tutkimus vanhempien tuen ja kontrollin, lähiympäristön tupakointimallien sekä kodin ilmapiirin yhteyksistä 9. luokkalaisten nuorten tupakointiin ja kotona tupakointiin. Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Syksy 1999. 75 sivua ja 15 liitesivua.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, missä määrin 9. luokkalaiset nuoret ja heidän lähiympäristöönsä kuuluvat tupakoivat yleensä ja erityisesti kotona. Tarkoituksena oli selvittää myös, missä määrin lähiympäristön tupakointi, vanhempien tupakoinasenteet, kodinilmapiiri sekä kotikasvatus ovat yhteydessä 9. luokkalaisten nuorten tupakointiin.

Tutkimus on osa kansainvälistä WHO-Koululaistutkimusta. Tutkimuksen aineisto on kerätty kyselylomakkein maaliskokuussa 1998 ja sen perusjoukkona on peruskoulujen suomenkieliset 9. luokkalaiset oppilaat. Tutkimukseen vastasi kaikkiaan 1567 oppilasta, 783 poikaa ja 781 tyttöä. Kun aineistosta puhdistettiin osa vastauksista, tuli puhdistetun aineiston kooksi 1545 oppilasta ja vastausprosentiksi 87,8 %.

Tupakointia, tupakointiaikomuksia ja kotona tupakointia on tarkasteltu sukupuolittain ristiintaulukoituina prosenttijakaumina. Sukupuolten välisiä eroja tarkasteltiin Khiin-neliötestillä. Selittävien tekijöiden eli lähiympäristön tupakoinnin, kodin ilmapiirin sekä kasvatuksen yhteyttä nuorten tupakointiin ja kotona tupakointiin tarkasteltiin Khiin-neliötestillä, mutta myös Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien avulla.

Nuorista tupakointia oli kokeillut kolme neljäsosaa ja päivittäin heistä tupakoi viidesosa. Päivittäin tupakoivista nuorista yli puolet tupakoi viikottain kotona, pojat tytöt yleisemmin. Lähes puolet nuorista uskoo, etteivät he tule tupakoimaan tulevaisuudessa. Yli puolet nuorista uskoo, että vanhemmat vastustavat heidän tulevaisuudessa tapahtuvaa tupakointia ja yhtä suuri osa nuorista kertoo myös välittävänsä vanhempiensa nuorten tupakointia koskevasta mielipiteestä.

Nuorten tupakointi on erittäin merkitsevästi yhteydessä äitien ja isien sekä erityisesti kavereiden tupakointiin: päivittäin tupakoivien nuorten parhaista kavereista tupakoi päivittäin 64 %. Nuorten kodeissa kaverit sen sijaan tupakoivat harvoin. Päivittäin tupakoivista vanhemmista lähes päivittäin tupakoi kodeissa 80 %, äidit isiä yleisemmin. Kodin ilmapiirin, vanhempien sosiaalisen tuen sekä vanhempien kontrollin havaittiin olevan yhteydessä nuorten tupakointiin siten, että mitä paremmaksi nuori kokee kodin ilmapiirin sekä sosiaalisen tuen ja mitä enemmän vanhemmat tietävät nuoren vapaa-ajan viettämisestä ja kavereista, sitä harvemmin nuori tupakoi. Edellä mainituilla tekijöillä ei kuitenkaan ollut yhteyttä nuorten kotona tupakointiin.

Nuorten tupakoimattomuutta ajatellen vanhempien tulisi olla kiinnostuneita lapsistaan, keskustella heidän kanssaan sekä viettää aikaa yhdessä. Nuorten tekemisiä tulisi kontrolloida, kuitenkin kahlitsematta heitä. Tässä vaativassa kasvatustehtävässä vanhemmat tarvitsevat ohjausta ja tukea sosiaali- ja terveydenhuollolta. Myös yhteistyötä koulujen kanssa tulisi lisätä.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 NUORET JA TUPAKKA.....	3
2.1 Tupakoinnin alkaminen.....	3
2.2 Näin suomalaiset nuoret tupakoivat tänään.....	5
2.3 Tupakointia selittäviä tekijöitä	7
3 KASVATUSILMAPIIRI JA NUORTEN TUPAKOINTI.....	12
3.1 Perhe ja lastenkasvatus	12
3.2 Kotien kasvatusilmapiiri ja kasvatustyyli.....	14
3.3 Kasvatusilmapiirin yhteys nuorten tupakointiin	19
4 KOULULAISTEN TUPAKOINTIIN LIITTYVÄT NORMIT KODEISSA	22
4.1 Kuinka terveydestä keskustellaan perheissä?	22
4.2 Kuinka nuorten tupakointiin puututaan perheissä?	23
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT	25
6 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	26
6.1 Perusjoukko ja otanta.....	26
6.2 Aineiston keruu ja aineiston kuvailu	27
6.3 Tutkimuksen mittarit	29
6.4 Tilastolliset analyysimenetelmät	31
7 TULOKSET	33
7.1 Tupakoinnin kokeilu ja nykyinen tupakointi.....	33
7.2 Tupakointiaikomukset	33
7.3 Nuorten kotona tupakointi.....	34
7.4 Lähiympäristön tupakointi	35

7.5 Tupakoinnille altistuminen kotona	38
7.6 Vanhempien suhtautuminen nuorten tupakointiin	40
7.7 Kodin ilmapiiri.....	42
7.8 Tukien tupakoimattomuuteen?	45
7.9 Kontrolloiden tupakoimattomuuteen?	50
8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	56
8.1 Validiteetti	56
8.2 Reliabiliteetti	57
8.3 Tutkimustulosten yleistettävyys.....	59
9 POHDINTA	61
9.1 Tutkimuksen päätulosten pohdinta.....	61
9.2 Suosituksia terveyden edistämiseksi ja terveystieteille	65
9.3 Ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi.....	68
LÄHTEET.....	70
LIITTEET 1-11	

1 JOHDANTO

Hyvin usein nuorten tupakointiin yhdistetään lähiympäristön tupakointi. Niin kavereiden, vanhempien kuin sisarustenkin tupakoinnilla voidaan osaltaan selittää nuorten tupakointia. Nuorten tupakointia selitetään usein myös maturaation, vanhempien sosioekonomisen aseman, nuorten luonteenpiirteiden sekä tupakointiin liittyvien asenteiden avulla. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt nuorten kodin ilmapiirin sekä kasvatuksen, tuen ja kontrollin, merkityksen tarkastelu suhteessa nuorten tupakointiin.

Kuten Tossavainen (1993) mainitsee, pidetään perhettä sosiaalisen tuen perusyksikkönä, joka osaltaan muokkaa ja jonka avulla voidaan selittää nuorten terveyskäyttäytymistä. Yhteiskunta voi vaikuttaa nuorten terveyteen tarjoamalla siihen tietyt rajalliset mahdollisuudet, mutta tämän jälkeen tulos määräytyy ihmisten omien valintojen mukaan. Terveystiedon lopullinen soveltaminen jää siis lopulta perheiden päätösten ja nuorten oman osallistumisen varaan.

Vanhempien kasvatustyylien on havaittu osaltaan vaikuttavan nuorten terveyttä vaarantavan elämäntavan syntymiseen. Välinpitämättömyys lasta kohtaan tai lapsen kovakourainen kohtelu johtaa usein nuorten varhaiseen irtautumiseen kodista ja vanhemmista sekä näin edelleen usein alttiiksi päihteiden kokeilulle. Tupakoimattomien nuorten on sen sijaan havaittu saaneen lasta tukevan, kannustavan ja lämpöä antavan kasvatuksen, jossa tärkeällä sijalla ovat olleet myös nuorille asetetut rajoitukset.

Entä miten rajoittaa nuorten tupakointia ja mikä vaikutus tällä on edelleen nuorten tupakointiin? Franzkowiakin (1987) mukaan yhtenä tärkeänä tupakoinnin alkamisen selittäjänä toimii nuorten kapinallisuus. Nuorten tarve irtautua vanhemmista ja itsenäistyä tapahtuu usein kapinoimalla vanhempien asettamia sääntöjä vastaan. Tällöin koetukselle joutuvat myös nuorten tupakoinnille laaditut säännöt ja ohjeet. Ristiriitaisia tuloksia onkin siitä, miten vanhempien nuorille asettamat tupakointia koskevat rajoitukset ovat ehkäisseet nuorten tupakointia.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, missä määrin lähiympäristön tupakointi, tupakointiin liittyvät asenteet ja tupakoinnille kotona asetetut normit ovat yhteydessä 9. luokkalaisten nuorten tupakointiin yleensä sekä nuorten kotona tupakointiin. Tarkoituksena on selvittää myös, ovatko kodin ilmapiiri sekä vanhempien kasvatustyyli, tuki ja kontrolli, yhteydessä 9. luokkalaisten nuorten tupakointiin ja kotona tupakointiin.

2 NUORET JA TUPAKKA

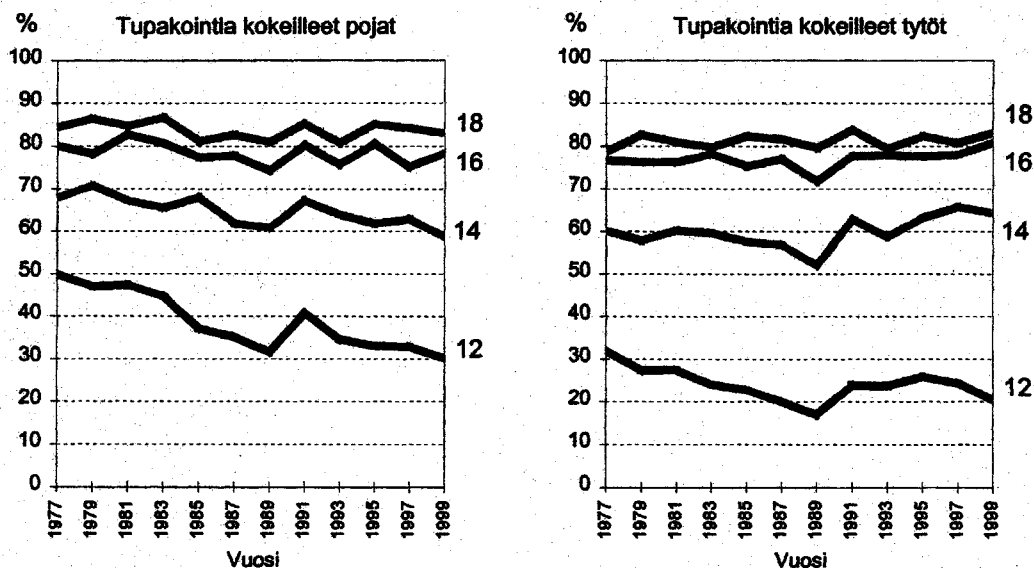
2.1 Tupakoinnin alkaminen

Nuori ei tavallisesti suunnittele aloittavansa tupakointia, vaan tupakoinnin alkaminen on hyvin monimutkainen prosessi. Tupakoinnin alkamisprosessi jaetaan tavallisesti useampaan vaiheeseen, joissa kuvataan tupakoimattoman ihmisen siirtymistä kokeilijaksi ja tätä kautta edelleen säännölliseksi tupakoitsijaksi. Rimpelä (1980) jakaa tupakoinnin vakiintumisen kolmeen eri vaiheeseen: totutteluvaihe, seurustelutupakointi ja vakiintunut tupakointitottumus. Näitä vaiheita edeltää kuitenkin tupakoinnin kokeilu.

Rimpelän ym. mukaan (1991) nuorten tupakointi alkaa tavallisesti 12-16 vuoden iässä. Tupakoinnin alkaminen aikuisiässä on harvinaisempaa. Franzkowiak (1987) käsittelee tupakoinnin alkamista ja vakiintumista nuorten kehitystehtävien kautta. Tällöin tupakoinnin alkaminen 12-16 vuoden iässä olisi yhteydessä vastustukseen ja kapinointiin tupakoinnin kieltämistä vastaan sekä pyrkimystä kohti itsenäisyyttä ja aikuisuutta. Nuorten tupakoinnin kokeilussa ovat oleellisina vaikuttajina myös uteliaisuus sekä tietoisuus siitä, että muutkin kokeilevat tupakointia. Kokeilu tapahtuu tavallisesti muiden nuorten seurassa ja myös tupakka on saatu muilta. Nuorten käsitykset tupakoinnista muovautuvat osin jo kokeilua ennen. (Bellew & Wayne 1991.) Käsityksiä muovaavat nuorten kaverit, vanhemmat ja muut tärkeät aikuiset, idolit sekä mainokset ja televisio (Rimpelä ym. 1991).

Suomalaisten 16- ja 18-vuotiaiden tupakkaa kokeilleiden osuudet ovat pysyneet suunnilleen samalla tasolla vuodesta 1977 vuoteen 1999. Niin 12- kuin 14-vuotiaillakin pojilla tupakkaa kokeilleiden osuudet sen sijaan ovat laskeneet samalla ajanjaksolla. Sen sijaan 12-vuotiailla tytöillä tupakkakokeilujen väheneminen loppui 1990-luvun alussa ja 14-vuotiailla tytöillä tupakkaa kokeilleiden osuudet ovat kasvaneet 1990-luvulla. Vuonna 1999 noin viidennes 12-vuotiaista tytöistä ja vajaa kolmasosa samanikäisistä pojista ilmoitti kokeilleensa tupakkaa. 14-vuotiaiden keskuudessa sen sijaan tytöt ovat kokeilleet tupakkaa hieman poikia yleisemmin: tytöistä tupakkaa on

kokeillut 64 % ja pojista 59 %. 18-vuotiaiden keskuudessa tupakkaa kokeilemattomien osuus on enää 17 % (Kuva 1.). (Rimpelä ym. 1999.)

Kuva 1. Tupakointia kokeilleiden 12–18-vuotiaiden osuudet (%) iän ja sukupuolen mukaan vuosina 1977-99 (Rimpelä ym. 1999, 19).

Tupakointikokeilujen toistuessa ensimmäisen kokeilukerran jälkeen voidaan puhua totutteluvaiheesta. Tällöin nuoret ovat polttaneet jo useita savukkeita ja osaavat mm. sytyttää ja tumpata tupakan. Samalla alunperin kielteinen asenne tupakointia kohtaan muuttuu epävarmaksi ja edelleen seurusteluvaiheeseen siirryttäessä myönteiseksi. (Rimpelä, M. 1980.) Tupakoinnin positiiviset, psykologiset kokemukset vievät siis lopulta voiton negatiivisista, fyysisistä tunteuksista (Bellew & Wayne 1991).

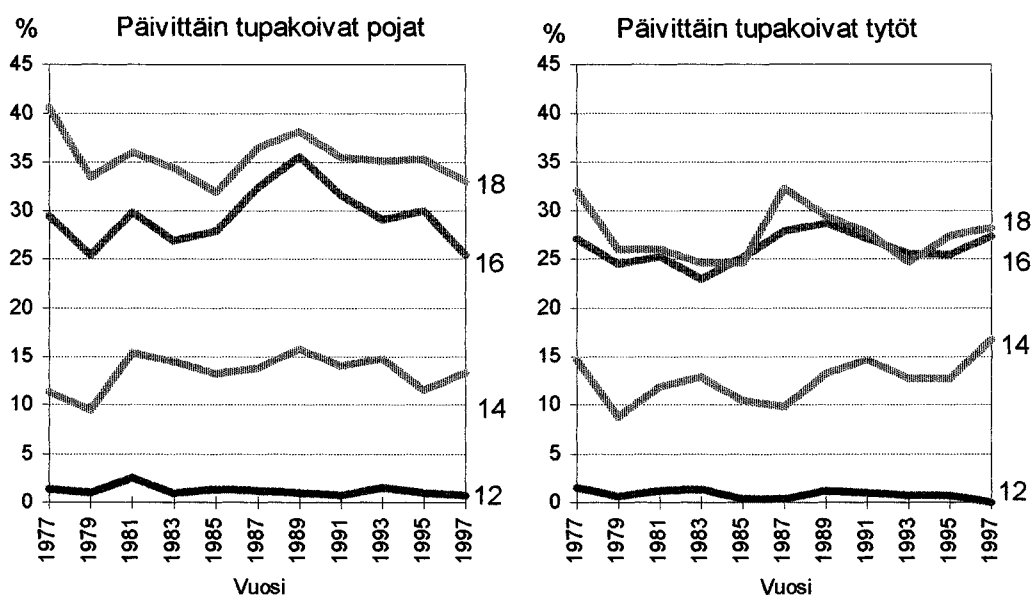
Tupakoinnin vakiintumiseen kuluu usein vuosia. Tämä osaltaan puoltaa sitä, ettei nuorten tupakoinnin alkaminen olisi suunnitelmallista, sillä nuorten toiminnallehan on ominaista lyhytjänteisyys ja tilannesidonnaisuus. Tupakoinnin alkamisprosessi etenee suunnilleen samalla tavalla eri sukupuolilla ja ikäryhmillä. Kuitenkin 14–16-vuotiailla prosessi etenee hieman vanhempia ja nuorempia ikäluokkia nopeammin. (Rimpelä, M. 1980.)

Tupakoinnin merkitys vastustuksena ja kapinointina sekä aikuisuuden merkinä menettävät merkityksensä tupakoinnin vakiintuessa, jolloin sen sijaan korostuvat sosiaaliset motiivit. Tupakoinnin vakiintuessa nuoret hakevat sosiaalista hyväksyntää ja näkyvyyttä tupakoinnilleen. Myöhemmin tupakoinnin edelleen jatkuessa korostuvat puolestaan yhä enemmän tupakoinnin subjektiiviset merkitykset: tupakointi on lähinnä tapa selviytyä ja rentoutua. (Franzkowiak 1987.)

2.2 Näin suomalaiset nuoret tupakoivat tänään

Noin joka neljäs suomalainen 12–18-vuotias nuori polttaa tupakkaa päivittäin. Tämä tupakoitsijoiden määrä on pysynyt ajanjaksolla 1977-1997 suunnilleen samana, vaikkakin välillä tupakoinnin yleisyydessä on tapahtunut muutoksia molempiin suuntiin. Kuten kuvasta 2. voidaan havaita, yleisyyden muuutokset eri sukupuolilla ovat olleet erilaisia 1990-luvulla. Tyttöjen tupakointi kääntyi nousuun lievistä laskusta tämän vuosikymmenen alkupuolella ja on nyt jälleen samoissa luvuissa kuin vuosikymmenen alussa. Sen sijaan poikien tupakointi on ollut lievästi laskussa 1990-luvulla. (Rimpelä ym. 1997.)

Kuva 2. Päivittäin tupakoivien 12–18-vuotiaiden osuudet (%) iän ja sukupuolen mukaan vuosina 1977–97 (Rimpelä ym. 1997, 20).

Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset nuoret sijoittuvat tupakoitsijoiden kärkipäähän. Paitsi nuorten tupakoinnin kokeilu, myös varsinainen tupakoinnin alkaminen sijoittuu varhaisempaan ikään suomalaisilla nuorilla kuin useilla muilla eurooppalaisilla nuorilla. Tarkasteltaessa esimerkiksi 15-vuotiaiden poikien tupakointia vuonna 1994, suomalaiset pojat sijoittuvat kärkeen heti grönlantilaisten ja latvialaisten poikien jälkeen. Sen sijaan suomalaisten 15-vuotiaiden tyttöjen tupakointi ei enää ole Euroopan yleisintä kuten vielä vuonna 1990. Grönlannissa tupakointi on selvästi yleisempää kuin Euroopassa: 15-vuotiaista niin tytöistä kuin pojistakin tupakoi useammin kuin kerran viikossa lähes puolet. Myös Latvian pojat sijoittuvat useissa tarkasteluissa tupakoitsijoiden kärkipäähän. Sen sijaan Israelissa tupakointi on harvinaista nuorten, erityisesti poikien, keskuudessa. Tarkasteltaessa poltettujen savukkeiden määrää, saadaan suomalaiset nuoret jälleen listan kärkipäähän. Erityisesti suomalaiset pojat polttavat muihin eurooppalaisiin nuoriin nähden paljon savukkeita, mutta myös tytöt sijoittuvat kärkeen. (King ym. 1996, Kannas ym. 1997.)

Sekä nuuskan että itsekäärityjen savukkeiden suosio on kasvanut nuorten keskuudessa voimakkaasti. Nuuskan käytön kasvu on jatkunut huolimatta vuonna 1995 voimaan tulleesta tupakkalaista, joka kielsi nuuskan myynnin Suomessa. Vuodesta 1993 lähtien nuuskakokeilut lisääntyivät kaikissa ikäluokissa ja molemmilla sukupuolilla 12-vuotiaita lukuunottamatta. Erityisesti 16–18-vuotiailla pojilla kokeilut ovat lisääntyneet huomattavasti. (Rimpelä ym. 1997.) Vuonna 1999 oli pojista nuuskaa kokeilleita 12-vuotiaita 2 %, 14-vuotiaita lähes viidennes, 16-vuotiaita 37 % ja 18-vuotiaita 45 % (Rimpelä ym. 1999).

Vastaavasti kuin kokeilut, ovat myös nykyisin nuuskaavien osuudet kasvaneet. Kasvu on ajoittunut erityisesti 1990-luvun loppupuolelle ja näyttäisi jatkuvan edelleen. Niin 16- kuin 18-vuotiaistakin pojista päivittäin nuuskaavia on noin 3 %. Tyttöjen nuuskakokeilut samoin kuin nuuskaaminenkin on huomattavasti poikia harvinaisempaa. Yksittäisiä tapauksia lukuunottamatta ei tytöissä ole päivittäin nuuskaajia ja silloin tällöinkin heistä nuuskaa ainoastaan prosentti. (Rimpelä ym. 1999.)

Itsekäärityjen savukkeiden käyttö puolestaan on lisääntynyt 1990-luvulla lähes kolminkertaiseksi. Mitä nuoremmasta ikäryhmästä on kyse, sitä yleisemmin itsekäärityjä savukkeita käytetään. Säännöllisesti tupakoivista 14-vuotiaista pojista yli puolet ilmoitti käärivänsä osaksi tai kokonaan itse savukkeensa. Itsekäärityjen savukkeiden suosio kuitenkin vähenee nuorten iän myötä ja pojat käärivät tyttöjä selvästi useammin itse savukkeensa. (Rimpelä ym. 1999.)

2.3 Tupakointia selittäviä tekijöitä

Lähiympäristön tupakointi ja perheeseen liittyvät tekijät

Yhtä ainoa tekijää tupakoinnin alkamiselle ei löydy, mutta tupakoinnin alkamista nuorilla voidaan selittää useiden tekijöiden perusteella. Kenties parhaimpana nuorten tupakoinnin selittäjänä on useissa tutkimuksissa (mm. Rimpelä, M. 1980, Pulkkinen 1988, Chassin ym. 1996, Williams & Covington 1997) pidetty vanhempien, sisarusten ja kaveripiirin tupakointia. Olennaista tässä sosiaalisen lähiympäristön tupakoinnin tarkastelussa on Rimpelän (1980) mukaan tupakointialttiuden lisääntyminen moninkertaiseksi, kun tupakoivien osuus lähiympäristössä lisääntyy: mitä yleisempää tupakointi lähiympäristössä on, sitä yleisempää myös nuorten tupakointi on ja sitä helpompi nuorten on saada tupakkatuotteita. Jo kahden tai useamman ystävän tupakoidessa ja toisen tai molempien vanhempien tupakoidessa tupakoinnin alkamisriski on 8–10-kertainen verrattuna nuoriin, joiden lähiympäristössä ei ole tupakoivia vanhempia eikä ystäviä.

Näistä kolmesta ystävien tupakoinnin on kuitenkin katsottu ennustavan voimakkaimmin nuorten tupakointia. Rimpelä (1980) osoitti tutkimuksessaan tupakoinnin alkamisalttiuden kasvavan 3–4-kertaiseksi, jos paras ystävä tupakoi. Yhtä voimakkaasti vaikutti myös kolmen muun parhaan ystävän tupakointi. Pulkkinen (1988) pitkittäistutkimuksessa puolestaan nuoren tupakoinnin yhteys ystävän tupakointiin näkyi siten, että 67 %:lla tupakoivista tytöistä oli 14-vuotiaana paras ystävä tupakoinut, kun sitä vastoin tupakoimattomilla vain 27 % ystävästä tupakoi.

Vanhempien tupakoinnin vaikutus nuorten tupakoinnin alkamisalttiuteen on havaittu useissa tutkimuksissa (mm. Rimpelä, M. 1980, Pulkkinen 1988, Conrad ym. 1992, Rimpelä ym. 1993, Chassin ym. 1996, Williams & Covington 1997). Rimpelä (1980) on todennut vaikutuksen olevan erilainen eri ikä- ja sukupuoliryhmissä. Vanhempien tupakointi vaikuttaa voimakkaimmin tupakoinnin alkamisalttiuteen 12–16-vuoden iässä. Isän ja äidin vaikutus kuitenkin heikkenee nuorten iän lisääntyessä. Sisarusten ja ystävien tupakoinnin vaikutuksen ei sen sijaan ole todettu riippuvan yhtä selvästi nuorten iästä. Pulkkinen (1988) havaitsi lisäksi tutkimuksessaan äidin tupakoinnin olevan voimakkaasti yhteydessä 14-vuotiaiden tyttöjen tupakointiin, kun taas isän tupakointi on vastaavasti yhteydessä 20-vuotiaiden poikien tupakointiin.

Sisarusten tupakoinnista nuorten tupakoinnin selittäjänä on ristiriitaisia tuloksia. Conradin ym. (1992) tutkimuksessa sisarusten tupakoinnin on todettu vaikuttavan jopa vanhempien tupakointia voimakkaammin nuorten tupakoinnin alkamiseen, kun taas Rimpelä (1980) esittää sisarusten tupakoinnin olevan vanhempien tupakointia heikompi selittäjä. Tupakoivien sisarusten lukumäärällä hän ei sen sijaan todennut olevan merkitystä.

Tupakoivien nuorten on havaittu viettävän paljon aikaa ystäviensä parissa. Sen sijaan ajan viettäminen vanhempien kanssa on vähäisempää tupakoivilla kuin tupakoimattomilla nuorilla (Topo ym. 1988, Williams & Covington 1997). Tämä selittäneekin osin sitä, miksi ystävien vaikutus tupakoinnin alkamisalttiuteen on vanhempien vaikutusta suurempi ja vanhempien tupakoinnin vaikutus heikkenee nuorten kasvaessa.

Vanhempien sosioekonominen asema ja nuoren käyttövarat vaikuttavat osaltaan tupakoinnin alkamiseen nuorilla. Sekä Rimpelän (1980) että Topon ym. (1988) tutkimuksissa työväestöön kuuluvien lapset tupakoivat yleisemmin ja maatalousväestön lapset harvimmin. Nuorten käyttövarojen on havaittu toimivan sosioekonomista asemaa voimakkaampana tupakoinnin alkamista selittävänä tekijänä monissa tutkimuksissa (mm. Rimpelä, M. 1980, Topo ym. 1988, Conrad ym. 1992, Rimpelä ym. 1993).

Nuoret, joilla on paljon rahaa käytössään, aloittavat tupakoinnin yleisemmin ja myös polttavat enemmän kuin ne nuoret, joilla on vähemmän rahaa käytössään. Myös tupakointikokeilut yleistyvät käyttövarojen lisääntyessä. (Rimpelä ym. 1993.)

Nuoren ja hänen perheensä taloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen vaikuttaa mm. perherakenne (Topo ym. 1988). Näin myös nuoren perherakenne on yhteydessä nuorten tupakoinnin alkamiseen. Rimpelän (1980) tutkimuksen mukaan perherakenteen vaikutus heikkenee nuorten iän myötä. Perheissä, joissa toinen vanhemmista puuttuu, on tupakoivien nuorten osuus ydinperheiden nuorten osuuksia suurempi. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muissa tutkimuksissa (mm. Topo ym. 1988, Stanton & Silva 1991, Conrad ym. 1992).

Tupakoinnin alkamisalttiuden ei ole todettu olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorten asuinpaikan sijaintiin eikä kaupungistumisasteeseen, vaikkakin pieniä eroja on havaittavissa kaupungistumisasteen mukaan: tiiviimmin asutuilla alueilla nuoret tupakoivat yleisemmin. Sen sijaan asuinpaikkaa muuttaneilla nuorilla tupakoinnin alkamisen riski on suurempi kuin kauan samassa paikassa asuneilla. (Rimpelä, M. 1980, Topo ym. 1988.)

Kypsyminen ja kouluun liittyvät tekijät

Maturaation yhteyttä nuorten tupakointiin on selvitetty niin Rimpelän (1980) kuin Topon ym. (1988) tutkimuksessakin, joissa molemmissa varhaisen maturaation katsottiin ennustavan tupakoinnin alkamista niin tytöillä kuin pojillakin. Varhain kehittyvät nuoret myös omaksuivat muita aikuisten rooliin liittyviä tapoja muita nuoria aikaisemmin. Näin tupakointia voitaisiinkin pitää eräänlaisena siirtymäriittinä aikuisuuteen. (Topo ym. 1988.)

Myös koululla ja koulunkäynnillä on vaikutusta nuorten tupakoinnin alkamiseen: tupakoinnin alkamiselta välttyy todennäköisimmin nuori, jonka koulumenestys on hyvä ja joka viihtyy koulussa (Rimpelä, M. 1980, Topo ym. 1988, Conrad ym. 1992, Hallman ym. 1993). Lisäksi Hallman ym. (1993) toteavat tutkimuksessaan myös

koulukiusaamiseen osallistumisen olevan yhteydessä yleisempään tupakointiin. Topo (1988) puolestaan esittää, että tupakointi olisi ristiriidassa koulun välittämien arvojen kanssa, jolloin tupakoinnista tulee keino vastustaa koulun auktoriteettia. Kapinallisuus puolestaan on yksi merkittävä tupakoinnin alkamista ennustava tekijä. Conradin ym. (1992) tutkimuksessa kapinallisuus ennusti tupakoinnin alkamista voimakkaasti. Muista käyttäytymispiirteistä myös riskiottaminen, ujous, aggressiivisuus, vieraantuneisuus, alistuvaisuus ja uteliaisuus ennustivan tupakoinnin alkamista, vaikkakaan eivät yhtä voimakkaasti kuin kapinallisuus.

Terveyskäyttäytymiseen, minäkuvaan ja asenteisiin liittyvät tekijät

Rimpelän (1980) saamat tulokset tupakoivien nuorten oireilusta sekä terveyden ja kunnan huonoksi kokemisesta tukevat osaltaan käsitystä keskimääräistä huonomman terveyden ja tupakoinnin alkamisen välisistä yhteyksistä. Nuorille tupakoitsijoille on tyypillistä niin kutsuttu riskikäyttäytyminen, jolloin samoille henkilöille kasaantuu useita terveyttä kuluttavia tottumuksia. Nuoret, jotka tupakoivat, käyttävät tupakoimattomia useammin myös alkoholia ja huumeita. Liikuntaa tupakoivat nuoret puolestaan harrastavat tupakoimattomia nuoria vähemmän. (Topo ym. 1988, Hallman ym. 1993.)

Tupakoivan nuoren minäkuva vaihtelee hieman iästä ja sukupuolesta riippuen. Topon ym. (1988) tutkimuksessa hyvä minäkäsitys ei tavallisesti liittynyt tupakointiin: ainoastaan 13- ja 15-vuotiaat tupakoivat pojat pitivät itseään jonkin verran tupakoimattomia poikia ainutlaatuisempina, älykkäämpinä ja luovempina. Sen sijaan 13- ja 15 -vuotiaista tytöistä tupakoivat vähiten ne, joilla oli positiivinen minäkuva. Lisäksi tupakoimattomat nuoret tuntevat itsensä tupakoivia nuoria useammin terveemmiksi ja vähemmän päihteitä käyttäviksi (Amos ym. 1997).

Asenteet tupakointia kohtaan sekä tiedot ja käsitykset tupakoinnista vaikuttavat osaltaan tupakoinnin alkamiseen. Tupakointia tukevat positiiviset asenteet, uskomukset, tiedot sekä aikomukset lisäävät riskiä alkaa tupakointi (Stanton & Silva 1991, Conrad ym. 1992). 12- ja 13-vuotiaat nuoret mieltävät tupakoinnin usein negatiiviseksi asiaksi. He

kokevat sen ilmentävän päihteiden käyttöä, jengikäyttäytymistä, rikollisuutta sekä säädyttömyyttä. Tässä joukossa tupakoivat nuoret erottuvat enemmistöstä lähinnä kapinallisina. Sen sijaan vähän vanhemmat, 15–16-vuotiaat nuoret, suhtautuvat tupakointiin jo avoimemmin. He suhtautuvat tupakoinnin motiiveihin aikuismaisemmin ja näkevät tupakoinnissa myös positiivia asioita. Myös sillä, minkälaisen kuvan nuoret muodostavat itsestään tupakoivana tai tupakoimattomana nuorena on siis edelleen merkitystä pohdittaessa miksi toiset nuoret alkavat tupakoimaan ja toiset eivät. (Gray 1996.)

Tavallista on, että nuoret yliarvioivat tupakoinnin yleisyyden niin ystäviensä kuin ikätovereidensakin keskuudessa (mm. Tynjälä & Kannas 1988, Saukko 1993) Erityisesti tupakoivien kahdeksaluokkalaisten nuorten havaittiin Saukon (1993) tutkimuksessa yliarvioivan tupakoinnin vallitsevuuden luokassaan tupakoimattomia useammin. Ikätovereiden tupakointi yliarvioitiin edellistä useammin, mutta samassa suhteessa kuin luokkatovereiden ollessa kyseessä. Kaikkiaan lähes neljännes nuorista uskoi, että yli puolet ikätovereista tupakoi ja tupakoivat nuoret uskoivat tupakoimattomia useammin tupakoinnin olevan hyväksyttävää. Tynjälä & Kannas (1988) havaitsivat lisäksi, että tupakointiarvioihin liittyvä harha voimistui iän myötä.

3 KASVATUSILMAPIIRI JA NUORTEN TUPAKOINTI

3.1 Perhe ja lastenkasvatus

1900-luvulla perhe on käynyt lävitse rajuja muutoksia. Niin kutsuttua "traditionaalista" perhettä ei enää pidetä normina, jota jokaisen pitäisi tavoitella. Avioliitto instituutiona, lisääntyminen ja lasten hoito, naisen rooli perheessä sekä tapa, jolla puoliset jakavat velvollisuutensa ovat myöskin määrittäneet uudestaan. (Schaffer 1996.) Vanhempien kasvatustehtävää nykypäivänä on kuvailtu aikaisempaa vaikeammaksi. Ajanpuute sekä ongelmat työssä ja toimeentulossa asettavat osaltaan tiettyjä reunaehtoja vanhempana toimimiselle. (Huttunen & Hämäläinen 1993.)

Perheet ovat dynaamisia yksiköitä, jotka muuttuvat ulkopuolisten tapahtumien seurauksena ja organisoituvat uudestaan sisäisten muutosten, kuten lapsen syntymän, seurauksena. (Schaffer 1996.) Perhe ei siis toimi tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat mm. perheen sosioekonominen asema ja rakenne sekä rotu (Maccoby & Martin 1983).

Vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen ja perheeseen yleensä vaikuttavat myös lapsi itse sekä sosiaalinen ja fyysinen konteksti, jossa kehitys ja käyttäytyminen tapahtuu. Lapsen käytökseen vaikuttavat vanhemmat, vanhempien välinen parisuhde sekä vanhempien kasvatustyyli. Lapsen käytös puolestaan vaikuttaa edelleen myös näihin seikkoihin. (Schaffer 1996.)

Poikien ja tyttöjen kohtelu ja kasvatus kuten myös äitien ja isien kasvatustyyli ja -periaatteet eroavat paitsi perheiden välillä, myös yhden perheen sisällä. Useilla tekijöillä on siis vaikutusta myös vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen ja kasvatukseen. (Maccoby & Martin 1983.)

Pulkkinen (1994) määrittelee lastenkasvatuksen seuraavasti:

"Lastenkasvatus sisältää ne vanhemmuuden kautta tarkoituksellisesti ja tarkoituksettomasti välittyvät vaikutteet, jotka suuntaavat lapsen kehitystä."

Kasvatusta ei siis rajata käsittämään ainoastaan tiettyjä toimenpiteitä, vaan kotikasvatukseen sisällytetään myös tarkoituksettomasti välitetyt vaikutteet, jotka suuntaavat lasten kehitystä. Lastenkasvatus ei myöskään ole yksisuuntaista vanhemman tai vanhempien vaikutusta lapseen, vaan myös lapsi kasvattaa vanhempiaan. (Pulkinen 1994.) Lastenkasvatuksen ja vanhempien kasvatustyylien vaikutuksen selvittäminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Mallien, joissa ajatellaan vanhempien muovaavan passiivisia lapsia ja näin olevan täysin vastuussa tuloksesta, pidetään aivan liian yksinkertaisina. (Schaffer 1996.)

Vanhempien kasvatuseränteillä ymmärretään yleisiä, suhteellisen pysyviä reagoitaitapumuksia lasta ja kasvatustehtävää kohtaan. Kasvatuseränteet eivät aina ole tiedostettuja. Kasvatustietoisuus puolestaan muodostuu lasta ja kasvatustehtävää koskevista käsityksistä, jotka perustuvat tiedon lisäksi myös arvoihin. Vanhempien kasvatuskäsityksiin liittyvät läheisesti myös käsitykset siitä, mikä elämässä on tärkeää ja tavoiteltavaa. (Huttunen & Hämäläinen, 1993.) Lasten kasvatukseen ei siis vaikuta ainoastaan se, miten vanhemmat käytännössä toimivat, vaan myös se mitä he ajattelevat kasvatustehtävästään. Vanhempien uskomusjärjestelmällä on siis huomattava rooli valittaessa kasvatustyyliä. Uskomusjärjestelmään puolestaan vaikuttavat mm. vanhempien kulttuuritausta sekä persoonallisuus. (Schaffer 1996.)

Perhettä pidetään sosiaalisen tuen perusyksikkönä, joka muokkaa ja jonka avulla voidaan selittää nuorten terveystietoisuutta (Tossavainen 1993). Perheen hyvinvointi määräytyy niistä voimavaroista käsin, jotka perheellä on käytettävissään. Terveys puolestaan määräytyy paljolti ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen tuloksena. Ihmisen terveys ei ole siis ainoastaan yksilökohtainen resurssi. Yhteiskunta voi vaikuttaa terveyteen tarjoamalla siihen tietyt rajalliset mahdollisuudet, jonka jälkeen tulos määräytyy ihmisen omien valintojen mukaan. Lasten ja nuorten kohdalla näillä mahdollisuuksilla tarkoitetaan tavallisesti neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon ehkäisevää toimintaa. Tämän ja muualta tulevan terveystiedon soveltaminen jää kuitenkin lopulta perheiden oman päätöksen varaan. (Auvinen 1995.)

Terveydenhuollon haastavana tehtävänä onkin tukea nuorta kasvamaan terveyteen, omaan vastuuseen ja huolehtimaan omasta hyvinvoinnistaan. Nuorten osallistuminen omaa terveyttä koskevaan päätöksentekoon olisi siis turvattava. Kasvua tukahduttava kasvatustyyli, normaalin itsenäistymisen estyminen, joka sisältää heikkoa toimintojen valvontaa, epäjohtamukaisuutta sekä ruumiillista kuritusta, ovat sen sijaan usein nähtävissä terveyttä vaarantavan elämäntavan taustalla. (Auvinen 1995.)

3.2 Kotien kasvatusilmapiiri ja kasvatustyyli

Vanhempien kasvatustyyliä ja kodin kasvatusilmapiiriä kuvataan usein kahden pääulottuvuuden, lämpimyyden-kylmyyden ja sallivuuden-rajoittavuuden kautta. Ensimmäinen ulottuvuus liittyy vanhemman ja lapsen tunnesuhteeseen jälkimmäisen liittyessä kasvatussuhteen toiminnalliseen puoleen. (Huttunen & Hämäläinen 1993.)

Myös pääulottuvuuksia tuki (support) ja kontrolli (control) on käytetty paljon kuvattaessa kasvatusilmapiiriä. Tukeva käyttäytyminen luo lapselle tunteen, että hän on hyväksytty perheessä. Tukeva käyttäytyminen on siis lämmintä, rakastavaa, myötätuntoista ja kiinnostunutta. Kontrolliin liittyvän käyttäytymisen tunnuspiirteitä ovat puolestaan säännöt ja niistä neuvottelu, rangaistukset, kuri, valta ja suvaitsevaisuus sekä opastus. (Foxcroft & Lowe 1995.) Suurempi huomio näiden tutkimuksessa on kiinnittynyt tuen ja rakkauden, ei niinkään kontrollin positiivisiin vaikutuksiin (Clausen 1996). Pääulottuvuuksia on tutkimuskirjallisuudessa kuvailtu myös useilla muilla termeillä.

Baumrindin (1989) mukaan vanhempien kasvatustehtävässä on keskeistä sosiaalista lapsi mukautumaan muiden odotuksiin, mutta samalla kuitenkin myös ylläpitää lapsen yksilöllisyyttä. Baumrindin malli kasvatusilmapiiristä rakentuu kontrollin käsitteelle. Hän erottaa kolme eriasteista kontrollia: autoritaarisen, autoritatiivisen ja sallivan. Autoritaarinen vanhempi pyrkii muokkaamaan, kontrolloimaan ja arvioimaan tiettyjen standardien mukaan. Vanhempi arvostaa tottelevaisuutta ja suosii rankaisemista menetelmiä eikä pidä lapsen kanssa keskustelua tarpeellisena. Autoritaaristen

vanhempien lapsilla on havaittu tavallista enemmän pelokkuutta, epäystävällisyyttä sekä ärtyvyyttä. (Pulkkinen 1994.)

Autoritatiivinen vanhempi puolestaan korostaa keskinäistä sopeutumista. Hän keskustelee lapsen kanssa ja arvostaa lapsen omaa tahtoa ja kurinalaista mukautumista kuitenkin piirittämättä lasta rajoituksin. Autoritatiivisessa ympäristössä kasvaneille lapsille kehittyy vankka itseluottamus, itsehallinta sekä kyky yhteistyöhön. Salliva vanhempi sen sijaan yrittää suhtautua lapseen ei-rohkaisevasti ja hyväksyvästi samalla asettaen vain vähän vaatimuksia lapselle. Sallivassa ilmapiirissä ei lapsen itseluottamus ja -hallinta kehity yhtä hyvin kuin autoritatiivisessa ilmapiirissä. Lapsen itsetunto on heikko ja hän vaatii aina lisää huomiota. (Pulkkinen 1994.)

Baumrindin (1989) luokittelua on kritisoitu siitä, että hänen kuvaamansa kasvatusilmapiirit eivät sisällä lainkaan lapsen laiminlyöntiä (Pulkkinen 1994). Maccoby ja Martin (1983) ovat esitelleet vanhemmuudesta ja perheiden piirteistä neljälukkoisen mallin (Kuva 3.), jossa salliva kasvatus on jaettu edelleen kahdeksi luokaksi, hemmotteluksi ja laiminlyönniksi. Malli kuvaa vanhempien ja lasten välistä tukea ja kontrollia. Sitä on käytetty useissa kasvatusta ja nuorten terveyskäyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa (mm. Lamborn ym. 1991, Foxcroft & Lowe 1996, Glendinning ym. 1997).

Kontrolli	Tuki	
	Hyväksyvä, ymmärtäväinen, lapsikeskeinen	Hylkäävä, ymmärtämätön, vanhempikeskeinen
Vaativa, kontrolloiva	Lämmin, ohjaava, määräävä, vastavuoroinen	Autoritaarinen, itsevarma
Ei-vaativa, alhainen kontrolli	Peräänantava, hemmotteleva	Laiminlyövä, välinpitämätön, ei-osallistuva

Kuva 3. Malli kaksikulotteisesta kasvatuluokittelusta (Maccoby & Martin 1983, 39).

Maccoby & Martinin (1983) mallissa optimaalisimmaksi vanhempien ja lasten väliseksi suhteeksi nähdään korkean tuen ja korkean kontrollin yhdistelmä, autoritatiivinen kasvatus, jossa tavallista on lämpö, ohjaavuus, määräävyys ja vastavuoroisuus. Tällaisen suhteen vanhempiin omaavien lasten tulisi tavallisesti olla riippumattomia, kykeneviä kontrolloimaan aggressioita, sosiaalisesti vastuuntuntoisia sekä omata hyvä itseluottamus ja itsetunto.

Kolmea muuta vanhempien ja lasten välistä suhdetta ei nähdä yhtä positiivisina. Korkean kontrollin ja matalan tuen yhdistelmä nähdään autoritaarisena suhteena, jonka seurauksena lapsilla on tavallisesti heikot sosiaaliset taidot sekä sosiaalisen aloitteen teon ja spontaaniuden puutetta. Lapset saattavat olla myös syrjäänvetäytyviä. (Maccoby & Martin 1983.)

Peräänantava ja hemmotteleva aikuisen ja lapsen välinen suhde, jolle on ominaista matala kontrolli ja korkea tuki, tukee puolestaan lasten impulsiivisuutta, aggressiivisuutta sekä itsenäisyyden ja vastuunoton puutetta (Maccoby & Martin 1983). Hemmottelevat vanhemmat asettavat lapsilleen vähän vaatimuksia ja he ovat hyväksyviä ja lapsikeskeisiä. Hemmottelevassa ilmapiirissä kasvaneet lapset ovat positiivisempia ja toiminnassaan aktiivisempia, mutta epäkypsempiä kuin autoritaaristen vanhempien lapset. (Pulkkinen 1994.)

Heikoimpana näistä neljästä suhteesta nähdään suhde, jossa vanhemmat ovat laiminlyöviä ja välinpitämättömiä. Laiminlyövät vanhemmat eivät välttämättä ole kirjaimellisesti laiminlyöviä, vaan pikemminkin keskittyneitä omiin asioihinsa. He eivät esimerkiksi tiedä mitä lapset tekevät ja kenen kanssa he ovat. Laiminlyöntiä voi esiintyä myös sen äärimmäisissä muodoissa, jolloin lasten fyysiset perustarpeet jätetään täysin huomioimatta. Laiminlyönnin seurauksena lapset ovat usein impulsiivisia, pahantuulisia, oikukkaita eivätkä vanhemmat tavallisesti pidä heidän ystävistään. Tämä aikuisten ja lasten välinen suhde on kaikista neljästä suhteesta kaikista huonoimmin toimiva ja tämän seurauksena lapset ajautuvatkin helposti epäsosiaaliseen kehitykseen ja rikolliseen käyttäytymiseen. (Maccoby & Martin 1983, Pulkkinen 1994.)

Jackson ym. (1998) jakavat tutkimuksessaan autoritatiivisen vanhemmuuden, jossa on korkea kontrolli ja tuki, edelleen vaativaan ja tiukkaan käyttäytymiseen sekä ymmärtäväiseen ja kiinnostuneeseen käyttäytymiseen. Vaativaan ja tiukkaan käyttäytymiseen sisältyy selkeiden käyttäytymisstandardien asettaminen, lapsen toimintojen tarkkailu ja ohjailu sekä hoidon ja järjestyksen ylläpitäminen lapsen jokapäiväisessä elämässä. Ymmärtäväiseen ja kiinnostuneeseen käyttäytymiseen puolestaan katsotaan kuuluviksi rakastaminen, hyväksyminen, mukavuuden välittäminen ja tuen antaminen sekä osallistuminen lapsen koulutukseen ja sosiaaliseen kehitykseen.

Clausen (1996) käsittelee tutkimuksessaan lapsen ja vanhempien välistä suhdetta Parkerin Parental Bonding Instrument (PBI) avulla, joka myöskin on kaksiulotteinen luokittelu kasvatustyyleistä. Kaksi ulottuvuutta on tässä nimetty huolenpidoksi (care) ja suojeluksi (protection), joiden yhdistelmät luovat neljä lastenkasvatustyyliä (Kuva 4.). Näistä korkean huolenpidon ja matalan suojelun yhdistelmän on todettu muodostavan optimaalisimman lastenkasvatustyylin, heikoimman vaihtoehdon ollessa matalan huolenpidon ja korkean suojelun yhdistelmä eli rakkaudeton kontrolli.

	Korkea huolenpito	Matala huolenpito
Korkea suojelu	Rakastava rajoittaminen	Rakkaudeton kontrolli
Matala suojelu	Optimaalinen lastenkasvatus	Välinpitämätön lastenkasvatus

Kuva 4. Parkerin kaksiulotteinen kasvatustyylien luokittelu (Clausen 1996, 405).

Parkerin (Clausen 1996) ja Maccobyn & Martinin (1983) luokittelut kasvatustyyleistä eroavat siis jossain määrin toisistaan. Maccoby & Martin katsovat optimaalisimman kasvatustyylin olevan lämmintä, määräilevää ja ohjaavaa, kun Parker puolestaan näkee optimaaliseksi kasvatustyyliksi enemminkin peräänantavan kasvatuksen, jossa huolenpito on korkea, mutta suojelu matalaa. Myös näkemykset heikoimmasta vaihtoehdosta eroavat. Parker pitää heikoimpana vaihtoehtona rakkaudetonta kontrollia, kun taas Maccoby & Martin katsovat välinpitämättömän kasvatuksen olevan lasten kannalta huonoin vaihtoehto eri kasvatustyyleistä.

Pulkkinen (1994) kuvailee kasvatusilmapiiriä termeillä aikuiskeskeinen ja lapsikeskeinen kasvatusilmapiiri (Kuva 5.). Olennaista kasvatusilmapiirin ja sen vaikutusten kuvailemisessa on hänen mukaansa se, miten lapsi koee kasvatusilmapiirin, ei niinkään se, miten vanhemmat kuvaavat kasvatusta tai millaisia kasvatusmenetelmiä he kertovat käyttävänsä.

Kuva 5. Lapsen kehityksen muovautuminen eri suuntiin lapsikeskeisessä ja aikuiskeskeisessä kasvatusilmapiirissä (Pulkkinen 1994, 39).

Aikuiskeskeinen, itsekäs kasvatus ohjautuu aikuisen tarpeista ja mielialoista. Aikuiskeskeisyys voi olla omasta mukavuudesta aiheutuvaa hemmottelua, välinpitämättömyyttä tai autoritaarisuutta. Tällaiselle kasvatusilmastolle on ominaista välinpitämättömyys, joka ilmenee lapsen huolenpidon laiminlyömisinä ja kovakouraisena kohteluna. Tästä seuraa usein lapsen varhainen irtautuminen kodista sekä alttius epäsosiaalisille vaikutteille. Huonot suhteet vanhempiin johtavat nuoret usein etsimään suhteita ystävästä ja seurustelusta mikä puolestaan johtaa usein nuoren päihteiden kokeiluun. (Pulkkinen 1984; 1994.) Pulkkinen itsekeskeisen kohtelun

voisikin katsoa kahden ulottuvuuden, tuki ja kontrolli, kautta tarkasteltuna edustavan autoritaarista ja välinpitämätöntä kasvatusta, joissa tuki on matala.

Sen sijaan lapsikeskeiselle, ohjaavalle kasvatukselle on tyypillistä huolehtiva suhtautuminen lapseen sekä runsas vuorovaikutus perheenjäsenten välillä. Lapsi saa osakseen paljon lämpöä sekä myötätuntoa ja lapselle annetaan vastuuta sekä kuunnellaan hänen mielipiteitään, kuitenkin asettamalla myös rajoja. Tällaisessa ilmapiirissä lapsi tuntee vanhempiansa olevan kiinnostuneita hänen asioistaan sekä kannustavan ja kuuntelevan häntä. Tämä edistää lapsen itsehallinnan kehitystä vastuuta ottavaksi ja yhteiskuntaan jäsenytyneeksi nuoreksi. (Pulkkinen 1984; 1994.) Ohjaavan kasvatuksen puolestaan voitaisiin tuki ja kontrolli ulottuvuuksien kautta tarkasteltuna katsoa kuuluvaksi lämpimään ja ohjaavaan kasvatukseen, jossa tuki on korkea.

3.3 Kasvatusilmapiirin yhteys nuorten tupakointiin

Sekä Foxcroft & Lowe (1995) että Glendinning ym. (1997) ovat käyttäneet tutkimustensa taustalla Maccoby & Martinin (1983) kaksiulotteista luokittelua tutkiessaan nuorten havaintoja perheidensä ilmapiiristä ja suhteista vanhempiinsa sekä näiden yhteyksiä tupakointiin ja päihteiden käyttöön.

Foxcroftin & Lowen (1995) tutkimus osoitti, että 12–16-vuotiaat brittiläiset tytöt kaikista erilaisen kasvatusilmapiirin käsittävistä kodeista raportoivat tupakoivansa yhtä paljon, kun sen sijaan pojat, jotka tulevat kodeista joissa on autoritaarinen tai välinpitämätön ilmapiiri, tupakoivat muita poikia yleisemmin.

Pojat, jotka saivat perheessä osakseen lämmintä ja ohjaavaa kohtelua, tupakoivat tutkimuksen mukaan sekä edellisellä viikolla että kyselyhetkellä muita nuoria merkittävästi vähemmän. Sen sijaan nuoret, jotka aistivat välinpitämättömyyttä kodissaan raportoivat tupakoivansa viime viikolla ja tällä hetkellä merkittävästi enemmän kuin lämmintä ja ohjaavaa kohtelua kodissaan aistivat. Myös autoritaarisen kasvatuksen saaneet tupakoivat tutkimushetkellä lämpimän ja ohjaavan kasvatuksen saaneita enemmän. (Foxcroft & Lowen 1995.)

Tytöt ilmoittivat selvästi poikia useammin, että he tupakoivat ja saattaisivat tupakoida myös tulevaisuudessa. Kuitenkin vain pieni osa nuorista sanoi, että he tupakoisivat päästäkseen yli ongelmista. Pojat, jotka olivat kodeissaan aistineet välinpitämätöntä tai autoritaarista kohtelua sanoivat viisi kertaa lämpimän ja ohjaavan tai peräänantavan kohtelun aistineita useammin olevansa valmiita tupakoimaan päästäkseen yli ongelmista. Tulokset osoittivat tyttöjen olevan poikia valmiimpia tupakoimaan ongelmista yli päästäkseen. (Foxcroft & Lowe 1995.)

Glendinningin ym. (1997) tutkimuksessa saavutetut tulokset ovat hyvin samansuuntaisia Foxcroftin & Lowen (1995) tutkimuksen kanssa. Tulosten mukaan ei-tukeva kotiympäristö on yhteydessä 12–16-vuotiaiden skotlantilaisnuorten korkeisiin tupakointilukuihin, kun taas nuoria tukevat perhesuhteet ennustavat osaltaan matalampia tupakointilukuja. Nuorten tupakoinnin havaittiin lisääntyvän edelleen vanhempien heikon tuen yhdistyessä heikkoon kontrolliin. Myös Jacksonin ym. (1998) tutkimus osoitti, että lämpimän ja ohjaavan kasvatuksen aistineet 10–12-vuotiaat nuoret tupakoivat autoritaaristen kotien nuoria merkittävästi harvemmin.

Clausenin (1996) tutkimuksen tulosten valossa kasvatustyyli, jolle on ominaista matala huolenpito ja korkea suojelu, on yhteydessä nuorten päihteiden käytön korkeampaan asteeseen. Sukupuolten välisiä eroja tupakoinnin ja kasvatuksen välisistä yhteyksistä ei tutkittu näillä norjalaisilla 15–20-vuotiailla nuorilla. Sen sijaan havaittiin, että tytöt kokivat äitien olevan enemmän huolta pitäviä kuin suojelevia, kun pojat kokivat asian olevan päin vastoin.

Pulkkisen (1988) tutkimuksessa selvitettiin tupakoinnin yhteyttä kasvuoloihin kasvuolofaktoreiden avulla. Tutkimuksesta selvisi, että tyttöjen kasvuolot olivat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä tupakointiin. Tytöt, jotka eivät olleet koskaan kokeilleet tupakointia, olivat saaneet lapsikeskeisemmän ohjauksen ja tupakoivat tytöt puolestaan aikuiskeskeisemmän kohtelun kuin muut. Sen sijaan poikien kasvuolojen ja tupakoinnin välillä oli vain vähäinen yhteys. Koko aineistossa siis nuorten tupakoimattomuus oli merkitsevästi yhteydessä lapsikeskeiseen ohjaukseen ja

tupakointi puolestaan vanhempien vähäiseen kasvatustietoisuuteen ja aikuiskeskeiseen kohteluun. Tupakoivat 14-vuotiaat tytöt kuvasivatkin Pulkkisen (1984) tutkimuksessa saamaansa kasvatusta epäjohdonmukaisena: ilmapiiri kotona saattoi olla välinpitämätön, mutta silti heitä oli kuritettu ruumiillisesti.

Simons-Mortonin ym. (1999) tutkimus osoitti, että nuoret tupakoivat todennäköisesti vähemmän, jos he kokevat vähän konflikteja vanhempiensa kanssa, jos vanhemmilla on korkeat odotukset ja he ovat tietoisia lapsistaan sekä omaavat lämpivän ja ohjaavan kasvatustyylin. Myös Sweeting ym. (1998) havaitsivat, että nuoret, joilla oli vähiten konflikteja vanhempiensa kanssa myös tupakoivat vähiten.

Sweetingin ym. (1998) mukaan perheen yhdessä viettämä aika on yhteydessä nuorten tupakointiin siten, että nuoret, jotka viettävät aikaa perheen kanssa eniten, myös tupakoivat vähiten. Perheen yhdessä viettämällä ajalla voidaan siis katsoa olevan positiivisia vaikutuksia nuorten tupakoimattomuuteen. Kuitenkin Sweetingin ym. (1998) mukaan suuret perheen yhdessä viettämät ajat voivat toisaalta heijastella ylikontrollia, vahtimista tai vanhempien ahdistuneisuutta. Suuri kontrolli voi puolestaan olla haitallista ja johtaa mm. kapinallisuuteen ja masentuneisuuteen.

Cohen ym. (1994) lähestyy kasvatustyylin ja -käyttäytymisen vaikutusta lasten myöhempään päihteiden käyttöön hieman eri suunnasta. Positiiviselle vanhempi-lapsi -suhteelle on tutkimuksen mukaan ominaista positiivisen palautteen antaminen kehumalla, rohkaisu sekä fyysinen hellyys. Positiivisen suhteen uskotaan tutkimuksen mukaan olevan seurausta vanhempien ajanvietosta lastensa kanssa, usein toistuvasta kommunikaatiosta vanhempien ja lasten välillä, lasten mielipiteiden kysymisestä sekä asioiden jakamisesta. Positiivinen vanhempi-lapsi -suhde on yhteydessä vähäisempään tupakointiin nuorilla.

4 KOULULAISTEN TUPAKOINTIIN LIITTYVÄT NORMIT KODEISSA

4.1 Kuinka terveydestä keskustellaan perheissä?

Brannen ym. (1994) kuvailevat neljä tapaa, jolla terveydestä keskustellaan perheissä. Yksimielisissä keskusteluissa vanhemmat kieltävät lapsiltaan esimerkiksi tupakoinnin, minkä seurauksena nuoret eivät tupakoi. Myös konfliktia välttävässä keskusteluissa vanhemmat kieltävät tupakoinnin, mutta nuoret tupakoivat siitä huolimatta salassa vanhemmiltaan. Konfliktin sisältävissä keskusteluissa nuoret puolestaan avoimesti rikkovat vanhempien kieltoja tupakoimalla. Vanhempien hyväksyvistä tai aktiivisesta reaktiosta puhutaan, kun nuorten tupakoidessa vanhemmat ottavat joko passiivisen kannan ja hyväksyvät nuorten tupakoinnin tai toimivat aktiivisesti nuoria suojelemaan heidän kokeillessa tupakointia. Käytännössä nämä keskustelutavat vaihtelevat usein samankin perheen sisällä käsiteltävästä asiasta sekä neuvottelun kohteena olevan terveyskäyttäytymisen säännöllisyydestä tai satunnaisuudesta riippuen.

Brannenin ym. (1994) tutkimuksen mukaan yli puolet (30/54) haastatelluista 15–17-vuotiaista brittiläisnuorista oli sitä mieltä, että heidän pitäisi yksin olla vastuussa omasta terveydestään, reilun viidesosan ollessa sitä mieltä, että heidän tulisi yhdessä vanhempiensa kanssa vastata terveydestään. Vain kaksi nuorista oli siis sitä mieltä, että vastuu on yksin vanhemmilla. Myös vanhemmista yli puolet (47/82) katsoi vastuun olevan nuorilla itsellään. Viidesosa (16/82) katsoi vastuun jaettavan ja yli viidesosa (18/82) katsoi vastuun olevan vanhemmilla.

Brannenin ym. (1994) tutkimuksessa 15–17-vuotiaista brittiläisistä nuorista 60 % ilmoitti vanhempiensa asettavan erityisen tiukkoja sääntöjä tupakoinnille, 43 % alkoholin käytölle, hieman vajaa kolmasosa illalla yksin ulkona liikkumiselle sekä neljäsosa läksyjen tekemiselle. Erityisesti poikien kohdalla vanhemmat olivat tiukkoja tupakoinnin suhteen, kun taas tytöt kokivat vanhempiensa rajoittavan eniten ulkona liikkumista ja alkoholin käyttöä.

4.2 Kuinka nuorten tupakointiin puututaan perheissä?

Vanhemmat voivat omalla toiminnallaan osaltaan edistää lasten tupakoimattomuutta monilla tavoin. Vanhemmat voivat asettaa sääntöjä tupakoinnista kotona, tarkkailla lasten tupakointiin osallistumista sekä osoittaa tupakoinnin kokeilun negatiivisia seuraamuksia lapsilleen. Erityisen rohkaisevaa ja tärkeää on huomata se, että vaikka vanhemmat itse tupakoisivatkin, on edellä mainituilla tupakoimattomuuteen kannustavilla ja ohjaavilla seikoilla vaikutusta nuorten tupakoinnin alkamiseen. (Jackson & Henriksen 1997.)

Jacksonin & Henriksenin (1997) tutkimus osoittaa, että tupakoinnin alkaminen on huomattavasti yleisempää lapsilla, jotka uskovat etteivät heidän vanhempansa tietäisi heidän tupakoinnistaan ja jotka eivät odota negatiivisia seuraamuksia tupakoinnista. Tupakoinnin alkaminen oli yleisempää myös lapsilla, joiden vanhemmat sallivat tupakoinnin kotona ja joiden vanhemmat eivät keskustele tupakoinnista lastensa kanssa.

Rimpelän ym. (1993) tutkimuksesta selviää, että suurin osa 16-vuotiaista nuorista ei omien sanojensa mukaan tupakoi vanhempiensa läsnäollessa. Tupakointi vanhempien läsnäollessa kuitenkin lisääntyi iän myötä: vajaa kolmannes 14-vuotiaista ja runsas puolet 16-vuotiaista tupakoitsijoista poltti ainakin joskus vanhempiensa läsnäollessa. Poikien tupakointi kotona vanhempien tietoisuudessa oli Tossavaisen (1993) tutkimuksessa tyttöjen tupakointia yleisempää. Sen sijaan pojat ja tytöt tupakoivat kodin ulkopuolella arki-iltaisain lähes yhtä paljon, kun taas tyttöjen viikonlopputupakointi kodin ulkopuolella oli poikia yleisempää

Useiden nuorten vanhemmat saattavat siis edellisen perusteella edelleen olettaa, ettei heidän lapsensa tupakoi, jolloin asia ei myöskään nouse niin helposti keskustelun aiheeksi nuorten kodeissa (Rimpelä ym. 1993). Brannenin ym. (1994) tutkimuksessa noin neljäsosa tytöistä ja 34 % pojista ilmoitti, ettei heidän vanhempansa tiedä heidän tupakoivan, kun taas tytöistä hieman alle ja pojista hieman yli viidesosa ilmoitti, etteivät he osaa sanoa, tietävätkö vanhemmat heidän tupakoinnistaan vai ei. 56 % tytöistä ja 46 % pojista jotka tupakoivat, ilmoitti vanhempiensa puolestaan tietävän

heidän tupakoinnistaan ja edelleen noin 6 % niin tytöistä kuin pojistakin ilmoitti, että heidän vanhempansa hyväksyvät heidän tupakointinsa. Rimpelän ym. (1993) tutkimuksessa viidennes tupakoivien nuorten äideistä ja vajaa kymmenes isistä oli viime aikoina huomautellut usein lapsilleen näiden tupakoinnista. Ikäluokkien välillä ei ollut eroja huomauttelujen suhteen, kuten ei myöskään isien tai äitien huomauttelusta tytöilleen tai pojilleen.

Chassin ym. (1996) olettavat, että tupakoivien vanhempien keskuudessa tupakointia saatetaan pitää hyväksyttävämpänä kuin tupakoimattomien, joilloin paine nuorten tupakoimattomuudelle on vähäisempää. Kuitenkin Rimpelän ym. (1993) tutkimuksen mukaan vanhempien tupakointi vaikutti vain vähän siihen, kuinka paljon he olivat huomautelleen lapsilleen tupakoinnista. Sen sijaan tupakoinnin lopettaneet vanhemmat olivat hieman muita aktiivisempia. Myöskään Bienerin ym. (1997) tutkimuksessa vanhempien tupakoinnilla ei havaittu olevan merkitsevää yhteyttä nuorten havaintoihin vanhempien asenteista nuorten tupakointia kohtaan eikä nuorten senhetkiseen tupakointiin. Sen sijaan Brannenin ym. (1994) tutkimuksessa vanhempien asettamat tiukat säännöt nuorten tupakoinnille olivat yhteydessä nuorten vähäisempään tupakointiin.

Cohenin ym. (1994) tutkimuksessa havaittiin, että nuorten toiminnan tarkkailu ja valvominen, joille on ominaista vanhempien tietoisuus lastensa vapaa-ajan viettotavoista ja -paikoista sekä rajoitusten asettaminen, suojaavat nuorta tupakoinnilta. Sen sijaan sillä, tietävätkö vanhemmat lastensa kaverit, ei ollut vaikutusta nuorten tupakointiin.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksessa kuvataan yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakointia yleensä sekä erityisesti kotona tupakointia. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, missä määrin vanhempien tupakointi, tupakointiin liittyvät asenteet ja tupakoinnille kotona asetetut normit ovat yhteydessä yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakointiin. Tarkoituksena on selvittää myös ovatko kodin kasvatusilmapiiri sekä vanhempien ja lasten välinen suhde yhteydessä yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakointiin.

Tutkimusongelmia on neljä:

1. a) Missä määrin yhdeksäsluokkalaisten tytöt ja pojat sekä heidän vanhempansa ja parhaat kaverinsa tupakoivat?
b) Missä määrin yhdeksäsluokkalaisten tytöt ja pojat tupakoivat kotonaan ja missä määrin he näkevät tupakointimalleja kotonaan?
  - Onko tyttöjen ja poikien välillä eroa?
2. Minkälaisia normeja ja asenteita kodeilla on yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakointia kohtaan?
  - Onko tyttöjen ja poikien välillä eroa?
3. Missä määrin vanhempien tupakointi on yhteydessä yhdeksäsluokkalaisten koululaisten tupakointiin?
  - Onko tyttöjen ja poikien välillä eroja?
4. Onko kodin ilmapiirillä ja vanhempien kasvatustyyleillä yhteyttä yhdeksäsluokkalaisten koululaisten tupakointiin?
  - Onko tyttöjen ja poikien välillä eroja?

6 TUTKIMUSMENETELMÄT

6.1 Perusjoukko ja otanta

Tämä tutkimus on osa WHO-koululaistutkimusta. Koululaistutkimus on käynnistynyt vuonna 1982. Aineistoa on kerätty vuosina 1983/84, 1985/86, 1989/90, 1993/94 sekä viimeisimmän kerran 1997/98.

Koululaistutkimuksen perusjoukko koostui keväällä 1998 normaaliopetuksessa olevista suomenkielisten peruskoulujen ala-asteiden 5. luokkalaisista sekä yläasteiden 7. ja 9. luokkalaisista oppilaista. Tutkimukseen osallistui kaikkiaan 256 koulua ja vastausprosentiksi muodostui koulujen osalta 97 prosenttia. Tämän osatutkimuksen perusjoukkona on peruskoulun yläasteiden 9. luokkalaiset oppilaat. Tähän osatutkimukseen osallistui kaikkiaan 85 koulua ja vastausprosentiksi muodostui näiden osalta 97,7 % (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneiden koulujen lukumäärä: perusotos, lisäotos, lopullinen otos (perus- ja lisäotos), tutkimukseen osallistuneet koulut yhteensä, puuttuvat koulut ja vastausprosentti.

	Perusotos n	Lisäotos n	Lopullinen otos n	Tutkimukseen osallistunut yhteensä n	Puuttuvat koulut n	Vastaus- prosentti %
15-vuotiaat	66	21	87	85	2	97,7

Otoksen koko on kaikkiaan 1760 oppilasta, joista kyselyyn vastasi 1567 oppilasta. Näin vastausprosentiksi saatiin 89,0 prosenttia. Kun aineistosta vielä puhdistettiin osa vastauksista, saatiin lopullisen, puhdistetun aineiston kooksi 1545 oppilasta ja vastausprosentiksi 87,8 % (Taulukot 2. ja 3.).

Tutkimuksen otanta on toteutettu Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen otantaohjelmaa käyttäen. Otannassa otantayksikkönä on opetusryhmä, luokka. Otantamenetelmänä käytettiin ositettua ryväotantaa, jolloin ohjelma poimi opetusryhmät ottaen huomioon

koulun koon käyttämällä luokkatason kokonaisoppilasmäärän suhteutettua todennäköisyyttä. Mikäli koulussa oli useita opetusryhmiä, poimittiin niistä yksi satunnaisotantaa käyttäen.

Tutkimuksen otos on koottu koko Suomea edustavaksi vanhaa läänijakoa noudatellen. Mukana on niin kaupunkien kuin maaseutujenkin kouluja. Läänijaon perusteella Suomi oli jaettu kolmeen ositteeseen: eteläinen Suomi (Uudenmaan, Turun ja Porin, Hämeen sekä Kymen läänit), keskinen Suomi (Vaasan, Keski-Suomen, Kuopion, Mikkelin sekä Pohjois-Karjalan läänit) sekä pohjoinen Suomi (Oulun ja Lapin läänit). Pääkaupunkiseutu eli tässä tapauksessa Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen muodostivat oman ositteensa. Yhtenä ositusperusteena oli myös kuntien jako kaupunkimaisiin kuntiin ja maaseutukuntiin.

6.2 Aineiston keruu ja aineiston kuvailu

Tutkimus on survey-tutkimus, jonka avulla pyritään kuvailemaan, vertailemaan ja selittämään ilmiöitä. Tutkimusmenetelmänä on kyselylomake, joka sisälsi pääasiassa strukturoituja kysymyksiä. Mukana oli kuitenkin myös muutamia avoimia kysymyksiä.

Kyselylomakkeet lähetettiin kouluihin maaliskuussa 1998 ja viimeiset vastaukset saatiin takaisin toukokuun lopussa. Opettajat antoivat lyhyet vastausohjeet oppilaille ennen kyselyyn vastaamista. Kouluille suositeltiin, että 9. luokkalaisille oppilaille vastausaikaa tuli varata kaksi peräkkäistä oppituntia. Oppilaat vastasivat kyselylomakkeisiin nimettöminä ja vastaukset palautettiin suljetuissa kirjekuorissa. Nämä kirjekuoret palautettiin edelleen tutkijoille.

Tutkimukseen osallistuneiden suomenkielisten 9. luokkalaisten poikien keski-ikä on 15,8 vuotta. Tyttöjen keski-ikä on hieman poikien keski-ikää matalampi, 15,7 vuotta.

Taulukko 2. 9. luokkalaisten oppilaiden lukumäärät lopullisessa otoksessa (perus- ja lisäotos), vastausprosentit ja puuttuvat vastaukset (vastauspäivänä koulusta poissa olleet oppilaat).

Ikäryhmä	Poijat			Tytöt			Kaikki			Vastaus % pojat/tytöt/kaikki		
	Otos n	Vastan- neet n	Kato n	Otos n	Vastan- neet n	Kato n	Otos n	Vastan- neet n	Kato n		Ei ilm. suku- puolta n	Vastaukset (mukana ei sukup. ilm.) n
15 - v	882	783	99	878	781	97	1760	1567	193	29	1596	88.8/88.9/89.0

Taulukko 3. Vastanneiden määrät, puhdistetun aineiston koko ja puhdistusvaiheessa poistettujen tapausten määrä.

Ikäryhmä	Poijat			Tytöt			Kaikki			Puhdistettu aineisto / otos x 100: pojat/tytöt/kaikki
	Vastan- neet n	Puhdis- tettu aineisto n	Kato n	Vastan- neet n	Puhdis- tettu aineisto n	Kato n	Vastan- neet n	Puhdis- tettu aineisto n	Kato n	
15 - v	783	770	13	781	775	6	1567	1545	22	87.3/88.3/87.8

6.3 Tutkimuksen mittarit

Tutkimuksessa käytetyt mittarit ovat liitteessä 1. Tupakoinnin yleisyyttä tarkasteltaessa käytettiin alkuperäistä neliluokkaista muuttujaa. Tarkasteltaessa tupakoinnin yleisyyden yhteyksiä muihin, selittäviin muuttujiin, käytettiin kolmiluokkaista tupakointi -muuttajaa. **“Tupakoi päivittäin tai viikottain”** -luokka sisältää **“päivittäin”** ja **“viikottain, mutta ei päivittäin”** vastanneet. Tätä ryhmää voidaan pitää säännöllisesti tupakoivien ryhmänä. **“Tupakoi silloin tällöin”** -luokka sisältää ne, jotka ovat vastanneet tupakoivansa **“harvemmin kuin kerran viikossa”**. **“En polta tällä hetkellä”** -luokka on tässä nimetty **“Ei tupakoi”** -luokaksi.

Kolmiluokkaista muuttujaa käytettiin myös tarkasteltaessa kotona tupakoinnin yhteyttä muihin, selittäviin muuttujiin. **“Viikottain”** -luokkaan kuuluvat luokat **“Lähes joka päivä”**, **“Useammin kuin kerran viikossa”** sekä **“Noin kerran viikossa”** vastanneet. **“Silloin tällöin”** vastausvaihtoehdot pysyivät omana luokkanaan samoin kuin viimeinenkin luokka **“Ei koskaan”**. Kotona tupakoinnin yhteyttä selittäviin muuttujiin tarkasteltiin ainoastaan niiden nuorten keskuudessa, jotka ovat ilmoittaneet tupakoivansa silloin tällöin tai useammin. Nuorten kotona tupakoinnin yleisyyttä tarkasteltaessa käytettiin sen sijaan alkuperäistä viisiluokkaista muuttujaa ja tätä tarkasteltiin kaikkien kysymykseen vastanneiden keskuudessa. Myös tarkasteltaessa nuorten tupakointiaikomuksia sekä nuorten kokemaa vanhempien suhtautumista tupakointiin ja tästä välittämistä, on käytetty alkuperäisiä viisiluokkaisia muuttujia (Liite 1.).

Kodin ilmapiirin kokemista tarkasteltaessa on käytetty alkuperäistä viisiluokkaista muuttujaa. Sen sijaan tarkasteltaessa kodin ilmapiirin yhteyttä nuorten tupakointiin ja kotona tupakointiin yhdistettiin kaksi viimeistä luokkaa eli **“Melko huono”**- ja **“Erittäin huono”**- luokat uudeksi **“Huono”** -luokaksi.

Niiden muuttujien (Liite 1., kysymykset 55. ja 72.), joista tuki -summamuuttuja on muodostettu, jakaumia on tarkasteltu sukupuolittain alkuperäisissä luokissaan. Sen sijaan tuki -summamuuttuja on muodostettu käyttäen näitä muuttujia luokiteltuina

uudelleen kolmi- tai neliluokkaisista muuttujiksi. Näin syntynyt 14 -luokkainen tuki -summamuuttuja (Taulukko 4., Liite 2.) luokiteltiin edelleen kolmiluokkaiseksi muuttujaksi.

Taulukko 4. Alkuperäinen 14-luokkainen sosiaalisen tuen summamuuttuja.

Uudet luokat	Alkuperäiset arvot	f	%	Kumulatiivinen %
1	5	16	1,2	1,2
2	6	38	3,0	4,2
3	7	83	6,5	10,7
4	8	123	9,6	20,2
5	9	150	11,7	31,9
6	10	194	15,1	47,0
7	11	175	13,6	60,6
8	12	163	12,7	73,3
9	13	141	11,0	84,3
10	14	72	5,6	89,9
11	15	65	5,1	94,9
12	16	40	3,1	98,1
13	17	17	1,3	99,4
14	18	8	,6	100,0
Yhteensä		1285	100,0	
Puuttuvat		260		
Koko aineisto		1545		

Uusiksi tuki-summamuuttujan luokiksi (Taulukko 5.) tuli ”Paljon tukea”, ”Keskimääräinen tuki” sekä ”Vähäinen tuki”. ”Paljon tukea” -luokkaan kuuluvat summamuuttujasta viisi luokkaa (luokat 1-5), joissa yksi tai useampi muuttuja viidestä mukana olevasta alkuperäisestä muuttujasta on saanut korkeinta tukea kuvaavan vastausvaihtoehdon. ”Vähäinen tuki” -luokkaan puolestaan kuuluu alkuperäisestä summamuuttujasta viisi luokkaa (luokat 10-14), joissa yksi tai useampi viidestä alkuperäisestä muuttujasta on saanut vähäisintä tukea kuvaavan vastausvaihtoehdon. Näiden väliin jäävät neljä luokkaa muodostavat ”Keskimääräinen tuki” -luokan. Näin muodostettua tuki -muuttujaa on käytetty selittävänä muuttujana tarkasteltaessa sen yhteyttä nuorten tupakointiin ja kotona tupakointiin.

Taulukko 5. Uusi kolmiluokkainen tuki -summamuuttuja

	f	%	Kumulatiivinen %
Paljon tukea	410	31,9	31,9
Keskimääräinen tuki	673	52,4	84,3
Vähäinen tuki	202	15,7	100,0
Yhteensä	1285	100,0	
Puuttuvat	260		
Koko aineisto	1545		

Molempia vanhempien kontrollia kuvaavia muuttujia (Liite 1, kysymykset 80. ja 81.) on ensin käytetty alkuperäisillä luokilla, kun haluttiin selvittää muuttujien jakaumia sukupuolittain. Kun näitä muuttujia käytettiin selittävinä muuttujina tarkasteltaessa nuorten tupakointia ja kotona tupakointia, käytettiin niitä uudelleen luokiteltuina, kolmiluokkaisina muuttujina.

6.4 Tilastolliset analyysimenetelmät

Niin tupakoinnin kokeilua, tupakointia, tupakointiaikomuksia, kotona tupakointia kuin kodin ilmapiiriä ja kotikasvatukseenkin liittyviä muuttujia on tarkasteltu kaikkien vastanneiden 9. luokkalaisten keskuudessa sukupuolen mukaan ristiintaulukoituina prosenttijakaumina. Ristiintaulukointia käytetään tutkimuksissa aineistoon tutustumisessa sekä myös varsinaisessa tulosten analysoinnissa (Alkula ym. 1996). Tässä tutkimuksessa ristiintaulukoinnin avulla on analysoitu sukupuolen yhteyksiä em. muuttujiin, jolloin varsinaista riippuvuutta on tarkasteltu Khiin -neliötestin avulla. Tilastollinen merkitsevyys on ilmoitettu taulukoissa tai tekstissä p -arvoina ($p < .05$ = melkein merkitsevä, $p < .01$ = merkitsevä ja $p < .001$ = erittäin merkitsevä).

Selittävien tekijöiden eli vanhempien tupakoinnin, kodin ilmapiirin sekä vanhempien tuen ja kontrollin yhteyttä poikien ja tyttöjen tupakointiin ja kotona tupakointiin tarkasteltiin ristiintaulukoinnin ja Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien (Liite 3.) avulla. Jakaumien tilastollista merkitsevyyttä taustatekijöiden osalta testattiin Khiin-neliötestillä.

Korrelaatiokerroin kuvaa kahden muuttujan välistä riippuvuutta kuitenkin osoittamatta kausaaliyhteyttä (Alkula ym. 1996). Koska kyse on välimatka-asteikollisista muuttujista, käytettiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa. Tutkimuksen suuresta otoksesta johtuen jo korrelaatiokerroin $r=.06$ on tilastollisesti merkitsevä. Tutkimusaineiston analyysissä käytetty SPSS-ohjelma on automaattisesti laskenut korrelaatiokertoimille tilastolliset merkitsevyydet.

7 TULOKSET

7.1 Tupakoinnin kokeilu ja nykyinen tupakointi

Suomalaisista 9. luokkalaisista nuorista kolme neljäsosaa on kokeillut tupakointia. Tytöistä tupakointia on kokeillut 78 % ja pojista 73 % (Liite 4.). Tyttöjen ja poikien tupakoinnin kokeilu eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p=.009$).

Pojista ja tytöistä, tupakoi päivittäin noin viidesosa. Viikottain, mutta ei päivittäin tupakoi pojista 9 % ja tytöistä vastaavasti 6 %. Pojista 68 % ja tytöistä 62 % ei tupakoi (Taulukko 6.).

Taulukko 6. 9. luokkalaisten tyttöjen ja poikien nykyinen tupakointi (%)

Nuorten tupakointi	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Päivittäin	18,8	20,2	19,5
Viikottain, mutta ei päivittäin	6,0	9,2	7,6
Harvemmin kuin kerran viikossa	7,4	8,8	8,1
Ei tupakoi	67,8	61,7	64,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(754)	(758)	(1512)
Pojat vs. tytöt: $p = .003$			

7.2 Tupakointiaikomukset

Vaikka nuorista lähes viidesosa tupakoi päivittäin, vain harva heistä aikoo varmasti tupakoida myös tulevaisuudessa. Pojista 2 % ja tytöistä ainoastaan vajaa prosentti on varma tupakoinnistaan tulevaisuudessa. Lähes puolet niin tytöistä kuin pojistakin on sitä mieltä, etteivät he varmasti tule tupakoimaan tulevaisuudessa (Taulukko 7.).

Taulukko 7. Aikomus tupakoida päivittäin kahden vuoden päästä (%) 9. luokkalaisilla tytöillä ja pojilla

Tupakointi aikomus	Pojat %	Tytöt %	Kaikki %
Kyllä, varmasti	2,3	0,7	1,5
Kyllä, luultavasti	7,3	5,8	6,5
Ehkä, ehkä en	18,7	24,0	21,4
En, luultavasti	23,9	27,8	25,9
En, varmasti	47,9	41,7	44,8
Yhteensä (N)	100,0 (754)	100,0 (758)	100,0 (1512)
Pojat vs. tytöt: $p = .001$			

7.3 Nuorten kotona tupakointi

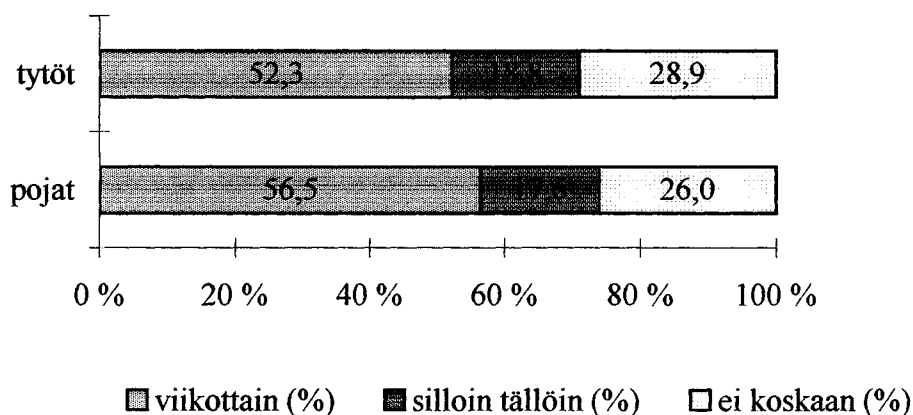
Kaikista 9. luokkalaisista nuorista vajaa kymmenesosa tupakoi lähes päivittäin kotona. Näistä poikien osuus on hieman tyttöjä suurempi. Viikottain, mutta ei päivittäin kotona tupakoivien osuudet ovat hieman päivittäin kotona tupakoivien osuuksia pienemmät. Tytöillä tämä osuus oli noin 6 % ja pojilla noin 4 % (Taulukko 8.).

Taulukko 8. 9. luokkalaisten nuorten kotona tupakointi (%) sukupuolen mukaan

Nuori tupakoi kotonaan itse	Pojat %	Tytöt %	Kaikki %
Lähes päivittäin	8,2	7,0	7,6
Useammin kuin kerran viikossa	2,6	3,4	3,0
Noin kerran viikossa	1,7	2,3	2,0
Silloin tällöin	6,9	8,8	7,8
Ei koskaan	80,7	78,5	79,6
Yhteensä (N)	100,0 (699)	100,0 (703)	100,0 (1402)
Pojat vs. tytöt: $p = ns$ ¹⁾			

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

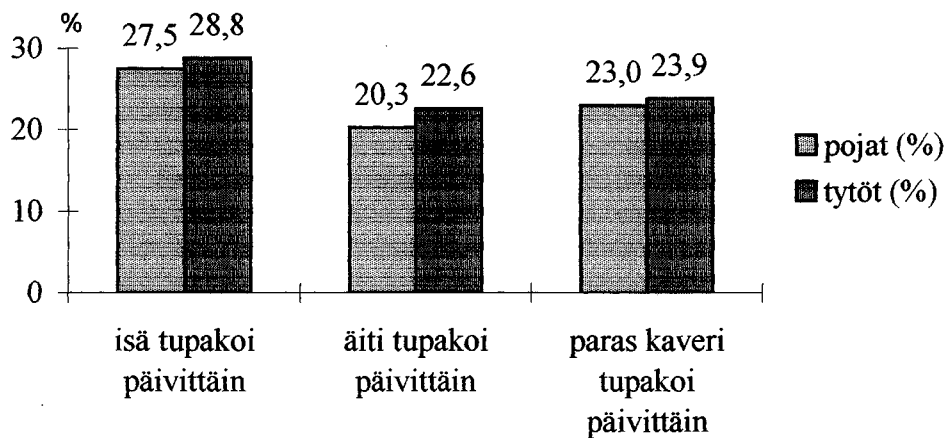
Yli puolet päivittäin tupakoivista nuorista tupakoi kotonaan viikottain. Silloin tällöin heistä tupakoi kotonaan hieman alle viidesosa. Päivittäin tupakoivat pojat tupakoivat kotonaan hieman päivittäin tupakoivia tyttöjä yleisemmin. (Kuva 5., Liite 5.)

Kuva 5. Päivittäin tupakoivien nuorten kotona tupakointi (%) sukupuolen mukaan

7.4 Lähiympäristön tupakointi

Nuorten isistä tupakoi päivittäin hieman reilu neljäsosa ja äideistä hieman vajaa neljäsosa. Silloin tällöin isistä tupakoi 6 % ja äideistä 5 %. Nuorten parhaista kavereista tupakoi päivittäin myöskin noin neljäsosa ja silloin tällöin 18 %. Kuten kuvasta 6. voidaan lisäksi havaita, on niin isien, äitien kuin parhaiden kavereidenkin päivittäinen tupakointi hieman yleisempää tyttöjen kuin poikien lähiympäristössä (Liite 6.).

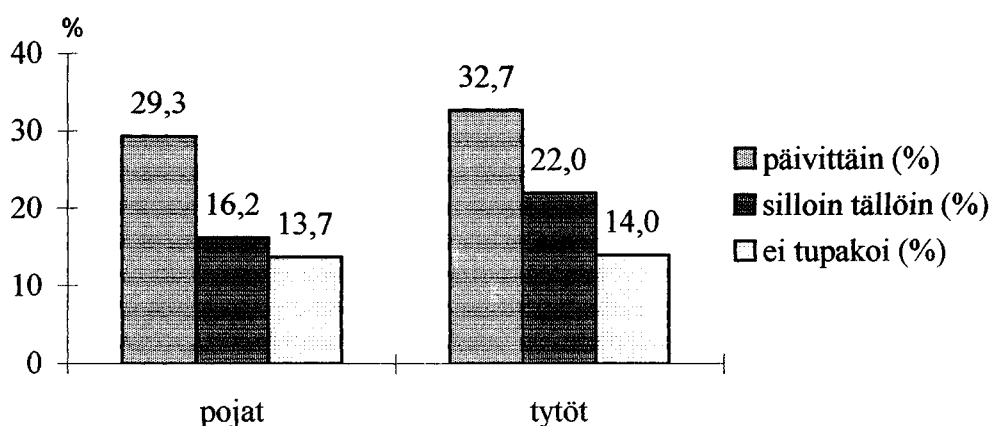
Kuva 6. 9. luokkalaisten vanhempien ja parhaiden kavereiden päivittäinen tupakointi (%) sukupuolen mukaan

Lähiympäristön tupakoinnin yhteys nuorten tupakointiin

Isän, äidin sekä parhaan kaverin tupakoinnin ja nuorten tupakoinnin välillä havaittiin positiivinen korrelaatio siten, että mitä yleisemmin lähiympäristö tupakoi, sitä yleisemmin myös nuoret tupakoivat. Spearmanin järjestyskorrelaatiot (Liite 3.) isän, äidin ja parhaan kaverin tupakoinnin sekä nuorten tupakoinnin välillä ovat voimakkaita ($r=.192$, $r=.148$ ja $r=.626$) sekä tilastollisesti merkitseviä.

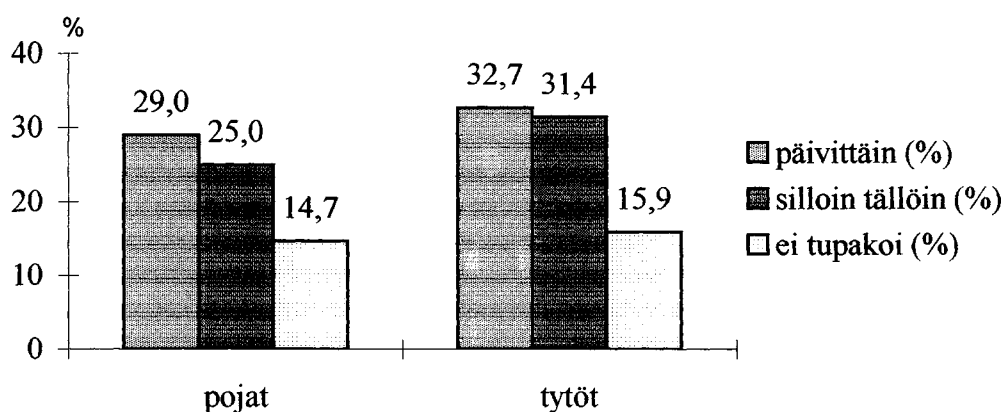
Päivittäinen tupakointi on yleisempää niiden nuorten joukossa, joiden isät tupakoivat päivittäin. Päivittäin tupakoivien isien pojista tupakoi päivittäin 29 % ja tytöistä lähes kolmasosa. Niiden isien, jotka eivät tupakoi ollenkaan, lapsista tupakoi päivittäin hieman yli kymmenesosa (Kuva 7., Liite 6.). Niin pojilla kuin tytöilläkin isien tupakointi on tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä nuorten tupakointiin ($p<.001$).

Kuva 7. Päivittäin tupakoivien poikien ja tyttöjen osuudet (%) isän tupakoinnin mukaan

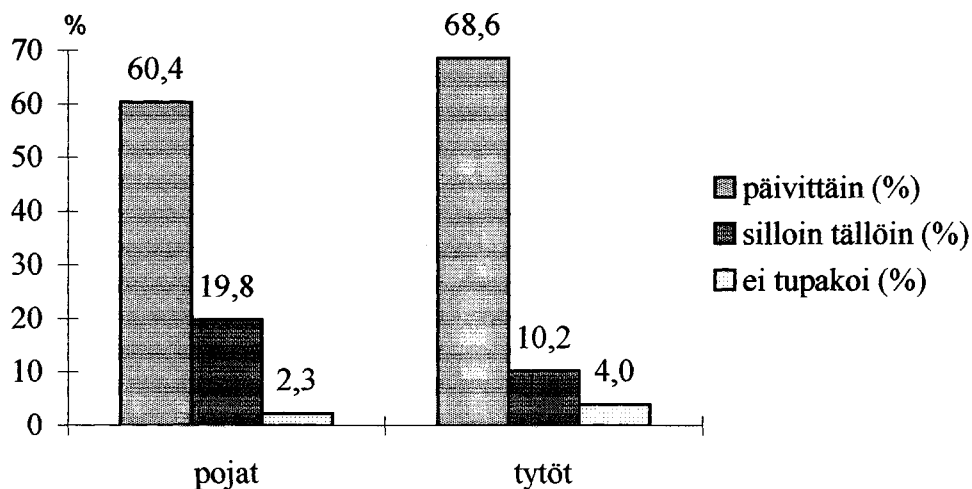
Päivittäinen tupakointi on yleisempää niiden nuorten joukossa, joiden äidit tupakoivat päivittäin. Pojista, joiden äiti tupakoi päivittäin, tupakoi päivittäin 29 % ja tytöistä vastaavasti kolmasosa. Nuorista, joiden äiti ei tupakoi, tupakoi päivittäin 15 % (Kuva 8., Liite 6.). Äitien tupakointi on tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä tyttöjen tupakointi ($p < .001$) ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä poikien tupakointiin ($p = .004$).

Kuva 8. Päivittäin tupakoivien poikien ja tyttöjen osuudet (%) äidin tupakoinnin mukaan

Erityisen voimakkaassa yhteydessä nuorten tupakointi oli kavereiden tupakointiin. Pojista, joiden parhaat kaverit tupakoivat, tupakoi päivittäin 60 % ja tytöistä vastaavasti 69 %. Niistä nuorista, joiden parhaat kaverit eivät tupakoi ollenkaan, tupakoi päivittäin

ainoastaan muutama prosentti (Kuva 9., Liite 6.). Niin tytöillä kuin pojillakin parhaimman kaverin tupakointi on tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä nuorten tupakointiin ($p < .001$).

Kuva 9. Päivittäin tupakoivien poikien ja tyttöjen osuudet (%) parhaan kaverin tupakoinnin mukaan

7.5 Tupakoinnille altistuminen kotona

Nuoria tavallisemmin kotona tupakoivat vanhemmat. Niin tytöistä kuin pojistakin noin viidesosan kotona tupakoi äiti lähes päivittäin. Vastaavasti nuorista hieman alle neljäsosan kotona tupakoi isä lähes päivittäin. Nuorista 5 prosentin kotona tupakoi äiti ja 8 prosentin kotona isä silloin tällöin (Taulukko 9.).

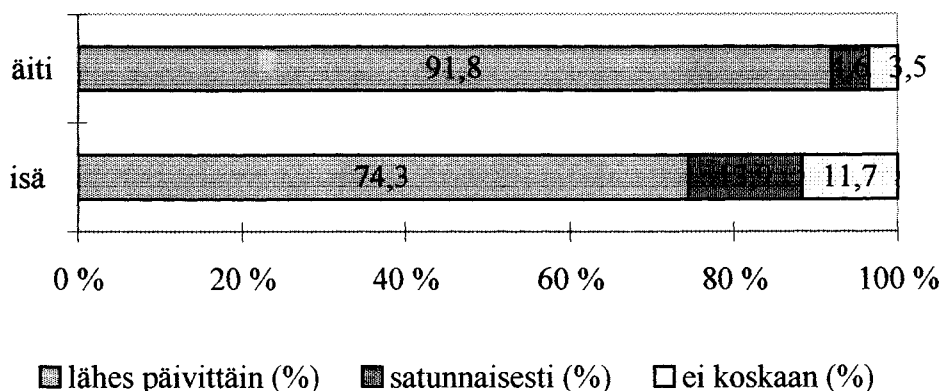
Taulukko 9. Nuorten kotona tupakoivien osuudet (%) sukupuolen mukaan

Nuoren kotona tupakoivat	Pojat				Tyttöt				p (sukupuolten välillä)
	Lähes päivittäin	Silloin tällöin	Ei koskaan	Yhteensä	Lähes päivittäin	Silloin tällöin	Ei koskaan	Yhteensä	
Isä	22,0	8,9	69,1	100,0	23,5	8,2	68,3	100,0	.ns ¹⁾
Äiti	20,6	5,3	74,1	100,0	21,3	4,9	73,9	100,0	.ns ¹⁾
Paras kaveri	8,4	14,5	77,1	100,0	4,9	18,9	76,2	100,0	.006
Kotona käyvät sukulaiset	3,7	43,4	52,9	100,0	2,4	51,2	46,4	100,0	.009
Muut kotona asuvat henkilöt	8,3	9,5	82,2	100,0	7,9	12,0	80,1	100,0	.ns ¹⁾
(N=1263-1397)									

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Nuorten parhaat kaverit, kotona vierailevat sukulaiset sekä muut kotona asuvat ihmiset tupakoivat lähes päivittäin erittäin harvoissa nuorten kodeista. Tytöistä 5 prosentin ja pojista 8 prosentin kotona tupakoi lähes päivittäin heidän paras kaverinsa. Nuorten kotona vierailevat sukulaiset tupakoivat lähes päivittäin nuorten kodeissa hieman parhaita kavereita harvemmin. Muut nuorten kotona asuvat ihmiset puolestaan tupakoivat lähes päivittäin hieman alle kymmenesosassa nuorten kodeista (Taulukko 9.).

Lähes päivittäin tupakoivista äideistä 92 % tupakoi lähes päivittäin myös kotona. Isistä vastaava osuus on 74 %. Päivittäin tupakoivista äideistä 4 % ja yli kymmenesosa päivittäin tupakoivista isistä ei tupakoi kotona ollenkaan. Silloin tällöin tupakoivista vanhemmista puolestaan tupakoi kotona lähes päivittäin alle kymmenesosa (Kuva 10., Liite 7.).

Kuva 10. Päivittäin tupakoivien vanhempien lähes päivittäinen kotona tupakointi (%)

7.6 Vanhempien suhtautuminen nuorten tupakointiin

Pääosa nuorista uskoo, että vanhemmat suhtautuvat kielteisesti heidän tupakointiinsa tulevaisuudessa. Vain harva nuorista siis uskoo, etteivät vanhemmat vastustaisi ollenkaan heidän tupakointiansa tulevaisuudessa. Tytöt (43 %) uskoivat jonkin verran poikia (35 %) yleisemmin isien olevan hyvin paljon tulevaisuudessa tapahtuvaa tupakointia vastaan. 37 % pojista ja 35 % tytöistä uskoi isien vastustavan tupakointia jonkin verran (Taulukko 10.).

Tytöt (55 %) uskoivat poikia (49 %) yleisemmin myös äitien vastustavan hyvin paljon tupakointia kahden vuoden päästä. Noin kolmasosa niin tytöistä kuin pojistakin uskoi äitien vastustavan jonkin verran tupakointia tulevaisuudessa. Nuoret uskovat siis äitien olevan isää yleisemmin nuorten kahden vuoden kuluttua tapahtuvaa tupakointia vastaan. Lisäksi pojat uskovat hieman tyttöjä yleisemmin etteivät äidit ja isät vastustaisi tupakointia kahden vuoden kuluttua (Taulukko 10.).

Taulukko 10. Kuinka paljon nuoret uskovat isien ja äitien olevan kahden vuoden kuluttua tapahtuvaa tupakointia vastaan (%) sukupuolen mukaan

	Hyvin paljon	Jonkin verran	Ei paljoakaan	Ei ollenkaan	Ei ole tai en tapaa	Yhteensä (N)
Isä vastaan						
Pojat	35,3	37,4	14,7	8,6	4,0	100,0 (746)
Tytöt	43,2	35,3	11,0	5,0	5,5	100,0 (764)
Kaikki	39,3	36,4	12,8	6,8	4,8	100,0 (1510)
Pojat vs. tytöt: $p = .001$						
Äiti vastaan						
Pojat	48,8	33,2	10,5	5,9	1,6	100,0 (746)
Tytöt	55,3	31,1	8,9	3,3	1,3	100,0 (761)
Kaikki	52,1	32,2	9,7	4,6	1,5	100,0 (1507)
Pojat vs. tytöt: $p = .035$						

Nuorista yli viidesosa kertoi välittävänsä hyvin paljon isän mielipiteestä tupakointia kohtaan. Pojat (25 %) välittävät ainoastaan hieman tyttöjä (22 %) yleisemmin isän mielipiteestä hyvin paljon. Jonkin verran isän mielipiteestä välitti hieman yli puolet niin tytöistä kuin pojistakin. Ainoastaan noin 5 % nuorista ei välitä isän mielipiteestä ollenkaan. (Taulukko 11.)

Nuorista vajaa kolmasosa kertoi välittävänsä äidin mielipiteestä tupakointia kohtaan hyvin paljon. Jos pojille merkitsi isän mielipide tyttöjä enemmän, välittävät tytöt (30 %) hyvin paljon äitien mielipiteestä poikia (27 %) hieman yleisemmin. Jonkin verran äidin mielipiteestä välittää pojista 57 % ja tytöistä hieman yli puolet. Niin tytöistä kuin pojistakin 3 % ilmoitti, ettei välitä ollenkaan äidin mielipiteestä (Taulukko 11.). Äidin mielipidettä pidettiin nuorten keskuudessa siis hieman isän mielipidettä tärkeämpänä.

Taulukko 11. Kuinka paljon nuoret välittävät isän ja äidin mielipiteestä tupakointia kohtaan (%) sukupuolen mukaan

Vanhempien mielipiteestä välittäminen	Hyvin paljon	Jonkin verran	En paljoakaan	En ollenkaan	Ei ole tai en tapaa	Yhteensä (N)
Isän mielipide						
Pojat	25,1	54,9	12,9	3,6	3,5	100,0 (750)
Tytöt	21,6	50,6	16,6	5,6	5,7	100,0 (755)
Kaikki	23,3	52,8	14,8	4,6	4,6	100,0 (1505)
Pojat vs. tytöt: $p = .008$						
Äidin mielipide						
Pojat	27,3	56,6	11,6	3,3	1,2	100,0 (748)
Tytöt	30,2	52,4	13,1	3,0	1,3	100,0 (764)
Kaikki	28,8	54,4	12,4	3,2	1,3	100,0 (1512)
Pojat vs. tytöt: $p = .ns$ ¹⁾						

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

7.7 Kodin ilmapiiri

Nuoret kokevat kodin ilmapiirin yleisesti ottaen hyväksi. Ainoastaan muutama prosentti kaikista nuorista pitää kotinsa ilmapiiriä huonona. Pojat kokevat kodin ilmapiirin erittäin hyväksi tai melko hyväksi hieman tyttöjä yleisemmin. Pojista kodin ilmapiirin kokee erittäin hyväksi 32 % sekä tytöistä vastaavasti 30 %. Melko hyväksi kodin ilmapiirin kokee niin tytöistä kuin pojistakin puolet (Taulukko 12.).

Taulukko 12. Kodin ilmapiirin kokeminen sukupuolen mukaan

Kodin ilmapiiri	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Erittäin hyvä	31,6	29,6	30,6
Melko hyvä	51,6	50,3	50,9
Ei hyvä eikä huono	12,5	14,2	13,3
Melko huono	3,3	5,4	4,4
Erittäin huono	1,0	0,5	0,8
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(721)	(734)	(1455)

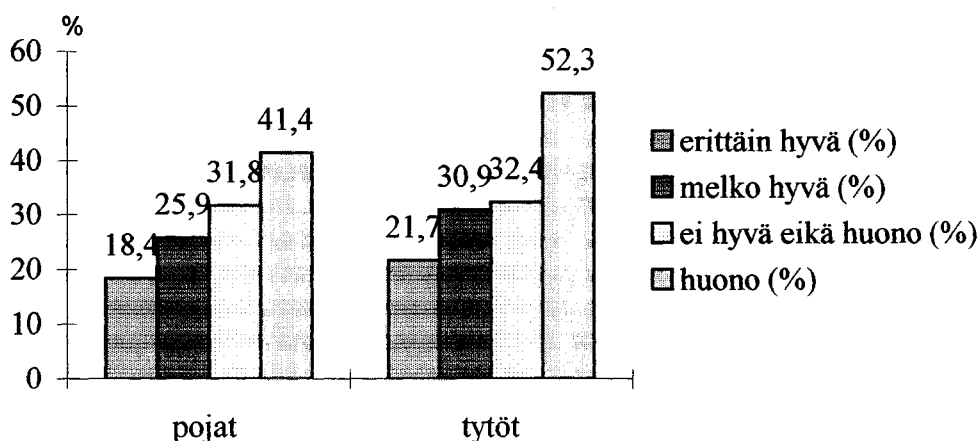
Pojat vs. tytöt: $p = ns$ ¹⁾

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Kodin ilmapiirin yhteys nuorten tupakointiin

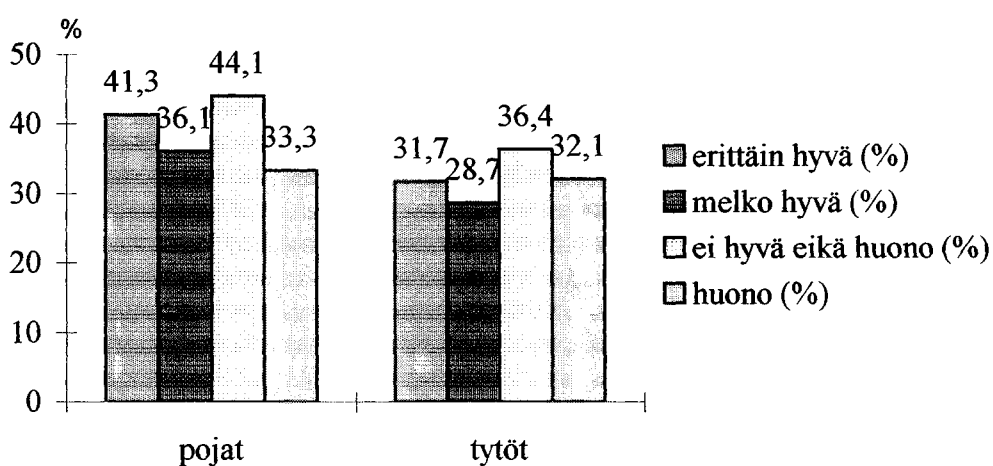
Kodin ilmapiirin kokemisen ja nuorten tupakoinnin sekä nuorten kotona tupakoinnin välillä havaittiin negatiivinen korrelaatio siten, että mitä huonommaksi nuori kokee kodin ilmapiirin, sitä yleisemmin hän myös tupakoi sekä tupakoi kotona. Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimet (Liite 3.) kodin ilmapiirin ja tupakoinnin sekä kotona tupakoinnin välillä ovat kohtalaisia ($r = -.156$ ja $r = -.104$) ja tilastollisesti merkitseviä.

Kodin ilmapiirin erittäin hyväksi kokevista nuorista tupakoi päivittäin tai viikottain noin viidesosa. Kodin ilmapiirin huonoksi kokevista tytöistä puolestaan tupakoi päivittäin tai viikottain noin puolet ja pojista 41 %. Tupakointi on niin tytöillä ($p = .001$) kuin pojillakin ($p = .002$) tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorten kokemaan kodin ilmapiiriin. (Kuva 11., Liite 8.)

Kuva 11. Päivittäin tai viikottain tupakoivien osuudet (%) kodin ilmapiirin mukaan tytöillä ja pojilla

Kodin ilmapiirin erittäin hyväksi kokevista pojista tupakoi kotonaan viikottain 40 prosenttia ja tytöistä hieman vajaa kolmasosa. Kodin ilmapiirin erittäin hyväksi kokevista nuorista puolestaan tupakoi kotonaan silloin tällöin viidesosa. Kodin ilmapiirin huonoksi kokevista niin pojista kuin tytöistäkin tupakoi kotonaan viikottain noin kolmasosa. Kodin ilmapiirin huonoksi kokevista nuorista tupakoi kotonaan satunnaisesti puolestaan noin kymmenesosa (Kuva 12., Liite 8.). Kodin ilmapiiri ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorten kotona tupakointiin.

Kuva 12. Viikottain kotona tupakoivien osuudet (%) kodin ilmapiirin mukaan tytöillä ja pojilla

7.8 Tukien tupakoimattomuuteen?

Hieman yli puolet pojista ja noin neljännes tytöistä pitää isän kanssa keskustelua mieltään vaivaavista asioista hyvin helppona tai helppona. Pojista noin kymmenesosa ja tytöistä 3 % on sitä mieltä, että isän kanssa on jopa hyvin helppoa keskustella. Hyvin vaikeaksi sen sijaan isän kanssa mieltään vaivaavista asioista puhumisen kokee pojista vajaa kymmenesosa ja tytöistä viidennes. Tytöistä kaikkiaan yli 60 % kokee isän kanssa keskustelun vaikeaksi tai hyvin vaikeaksi (Taulukko 13.).

Taulukko 13. Kuinka helppoa nuorten on keskustella itseään vaivaavista asioista isän kanssa (%) sukupuolen mukaan

Kuinka helppoa on keskustella mieltään vaivaavista asioista isän kanssa	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Hyvin helppoa	11,0	2,5	6,7
Helppoa	42,8	24,4	33,4
Vaikeaa	31,4	41,5	36,5
Hyvin vaikeaa	8,8	20,9	14,9
Ei ole tai en tapaa	6,1	10,8	8,5
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(739)	(747)	(1486)
Pojat vs. tytöt: $p < .001$			

Niin tytöistä kuin pojistakin noin 70 % kokee mieltään vaivaavista asioista keskustelun äidin kanssa hyvin helpoksi tai helpoksi. Hyvin vaikeaksi sen sijaan puhumisen kokee niin tytöistä kuin pojistakin 6 % (Taulukko 14.). Pojille keskustelu isän kanssa mieltä vaivaavista asioista on tyttöjä selvästi helpompaa, kun taas tyttöjen on poikia hieman helpompi keskustella äidin kanssa.

Taulukko 14. Kuinka helppoa nuorten on keskustella itseään vaivaavista asioista äidin kanssa (%) sukupuolen mukaan

Kuinka helppoa on keskustella mieltään vaivaavista asioista äidin kanssa	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Hyvin helppoa	16,6	19,5	18,0
Helppoa	52,9	48,7	50,8
Vaikeaa	21,9	24,7	23,3
Hyvin vaikeaa	5,7	5,6	5,6
Ei ole tai en tapaa	3,0	1,5	2,2
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(743)	(753)	(1496)

Pojat vs. tytöt: $p = ns^1$

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Yli puolet 9. luokkalaisista nuorista uskoo, että heidän vanhempansa ovat aina valmiita auttamaan, jos heillä on ongelmia koulussa. Tytöt (57 %) ovat tätä mieltä hieman poikia (53 %) yleisemmin. Ainoastaan muutama prosentti niin tytöistä kuin pojistakin uskoo, että heidän vanhempansa ovat harvoin tai eivät ole koskaan valmiita auttamaan koulua koskevissa ongelmissa (Taulukko 15.).

Taulukko 15. Kuinka yleisesti nuoret uskovat vanhempiansa olevan valmiita auttamaan, jos heillä on ongelmia koulussa (%) sukupuolen mukaan

Vanhemmat ovat valmiita auttamaan, jos nuorella on ongelmia koulussa	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Aina	52,8	57,4	55,1
Usein	30,3	24,7	27,5
Toisinaan	11,1	10,1	10,6
Harvoin	3,2	4,2	3,7
Ei koskaan	2,5	3,6	3,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(755)	(756)	(1511)

Pojat vs. tytöt: $p = ns^1$

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Yli kolmasosa niin tytöistä kuin pojistakin uskoo, että heidän vanhempansa olisivat aina tai usein valmiita tulemaan kouluun keskustelemaan opettajien kanssa. Sekä tytöistä että pojista hieman yli kymmenesosa uskoo, etteivät vanhemmat ole koskaan valmiita tulemaan kouluun keskustelemaan opettajien kanssa. Tytöt uskovat hieman poikia yleisemmin vanhempien olevan aina valmiita tulemaan kouluun keskustelemaan opettajan kanssa (Taulukko 16.).

Taulukko 16. Kuinka yleisesti nuoret uskovat vanhempiensa tulevan mielellään kouluun keskustelemaan opettajien kanssa (%) sukupuolen mukaan

Vanhemmat tulevat mielellään kouluun keskustelemaan opettajien kanssa	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Aina	14,2	17,3	15,8
Usein	22,4	20,6	21,5
Toisinaan	23,6	23,3	23,4
Harvoin	26,6	24,6	25,6
Ei koskaan	13,2	14,2	13,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(755)	(756)	(1511)

Pojat vs. tytöt: $p = ns$ ¹⁾

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Hieman yli puolet tytöistä ja pojista 45 % kokee, että vanhemmat rohkaisevat heitä aina menestymään koulussa. Vastaavasti tytöistä hieman alle ja pojista hieman yli kolmannes kokee, että vanhemmat rohkaisevat heitä usein menestymään koulussa. Alle kymmenesosa niin tytöistä kuin pojistakin kokee, että vanhemmat rohkaisevat heitä harvoin tai eivät rohkaise heitä koskaan menestymään koulussa (Taulukko 17.).

Taulukko 17. Kuinka yleisesti nuoret kokevat vanhempiansa rohkaisevan heitä menestymään koulussa (%) sukupuolen mukaan

Vanhemmat rohkaisevat menestymään koulussa	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Aina	44,9	51,8	48,4
Usein	34,6	28,2	31,4
Toisinaan	12,4	12,1	12,2
Harvoin	2,4	4,9	3,7
Ei koskaan	5,7	2,9	4,3
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(752)	(751)	(1503)

Pojat vs. tytöt: $p < .001$

Edellisistä viidestä muuttujasta muodostettu tuki -summamuuttuja kuvaa nuorten vanhemmiltaan saamaa sosiaalista tukea. Alunperin 14 -luokkainen tuki -summamuuttuja luokiteltiin edelleen uudeksi kolmeluokkaiseksi muuttujaksi (Liite 2.). Paljon tukea vanhemmiltaan kokee saavansa lähes kolmasosa 9. luokkalaisista nuorista. Pojat (34 %) kokevat saavansa paljon tukea vanhemmiltaan ainoastaan hieman tyttöjä (30 %) yleisemmin. Vähäiseksi vanhempien tuen kokee puolestaan alle viidennes nuorista. Tytöistä vähäiseksi tuen kokevien osuus on 18 % ja pojista 14 % (Taulukko 18.).

Taulukko 18. Vanhempien sosiaalisen tuen voimakkuuden kokeminen (%) sukupuolen mukaan

Vanhempien tuki	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Paljon tukea	33,8	29,9	31,9
Keskimääräinen tuki	52,1	52,6	52,4
Vähäinen tuki	14,0	17,5	15,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(656)	(629)	(1285)

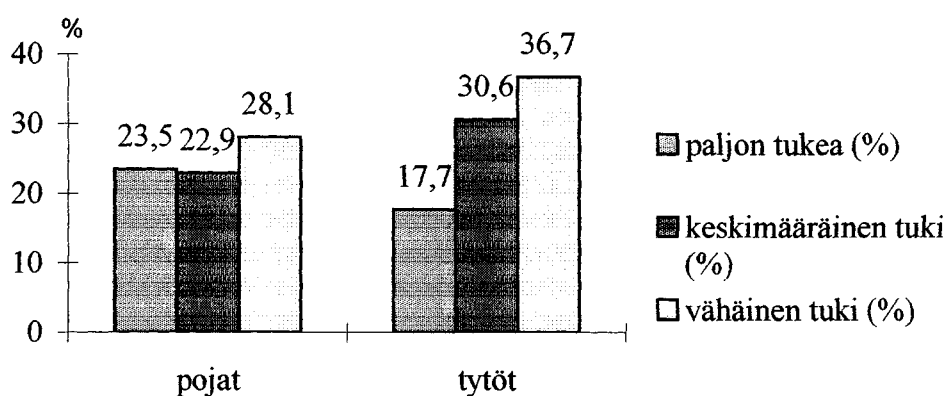
Pojat vs. tytöt: $p = ns$ ¹⁾

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Tuen yhteys nuorten tupakointiin

Vanhempien tuen ja nuorten tupakoinnin sekä nuorten kotona tupakoinnin välillä havaittiin negatiivinen korrelaatio siten, että mitä vähäisemmäksi nuori kokee vanhemmiltaan saaman tuen, sitä yleisemmin hän myös tupakoi sekä tupakoi kotona. Spearmanin järjestyskorrelaatiot (Liite 3.) vanhempien tuen ja tupakoinnin sekä kotona tupakoinnin välillä ovat heikkoja ($r=-.096$ ja $r=-.076$) mutta kuitenkin tilastollisesti merkitseviä.

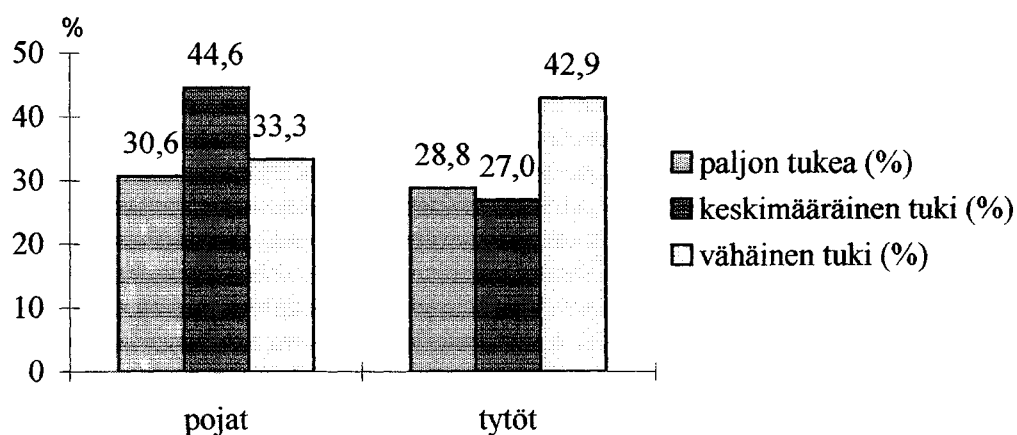
Vanhemmiltaan paljon tukea saavista tytöistä tupakoi päivittäin tai viikottain vajaa viidesosa ja pojista lähes neljäsosa. Satunnaisesti näistä tytöistä tupakoi kymmenesosa ja pojista 7 %. Vain vähäistä tukea kotoaan saavista tytöistä tupakoi vastaavasti päivittäin tai viikottain yli kolmannes ja pojista 28 % sekä satunnaisesti tytöistä hieman alle ja pojista hieman yli kymmenesosa (Kuva 13., Liite 9.). Tyttöjen kokema vanhempien sosiaalinen tuki on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tyttöjen tupakointiin ($p=.005$).

Kuva 13. Päivittäin tai viikottain tupakoivien osuudet (%) vanhempien tuen mukaan tytöillä ja pojilla

Nuorten vanhemmiltaan saaman tuen määrä vaikuttaa vain vähän nuorten kotona tupakoinnin yleisyyteen. Kotoaan paljon tukea saavista nuorista tupakoi kotonaan viikottain vajaa kolmasosa, pojat (31 %) tytöt (29 %) lähes yhtä yleisesti. Silloin tällöin

näistä pojista tupakoi kotonaan vajaa neljäsosa ja tytöistä vajaa viidesosa. Vain vähäistä tukea kotoaan saavista pojista tupakoi kotonaan viikottain kolmasosa ja tytöistä noin 40 prosenttia (Kuva 14, Liite 9.). Nuorten kotoa saaman tuen määrä ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorten viikottaiseen kotona tupakointiin.

Kuva 14. Viikottain kotona tupakoivien osuudet (%) vanhempien tuen mukaan tytöillä ja pojilla

7.9 Kontrolloiden tupakoimattomuuteen?

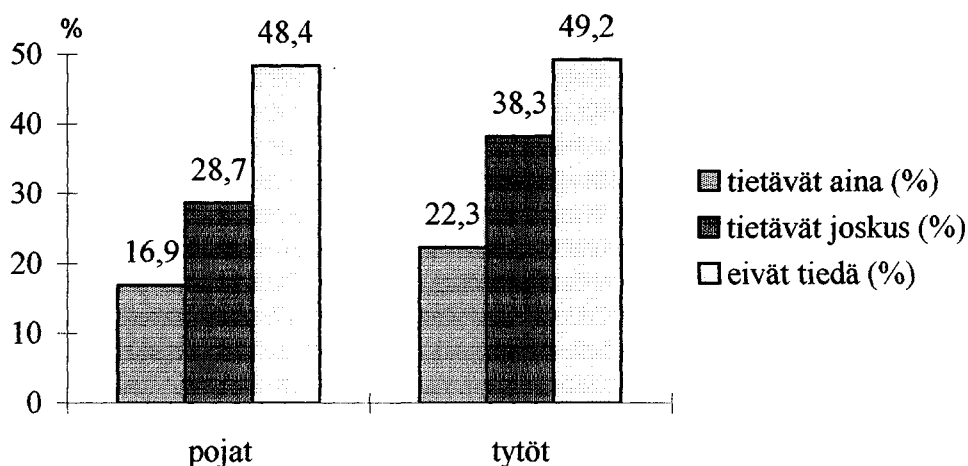
Suurimmassa osassa nuorten perheistä vanhemmat tietävät aina, missä nuoret viettävät perjantai- ja lauantai -illat. Tyttöjen vanhemmat (62 %) tietävät poikien (53 %) vanhempian yleisemmin aina, missä nuoret viikonloppuiltansa viettävät. Toisinaan niin tyttöjen kuin poikienkin vanhemmista nuorten perjantai- tai lauantai -iltojen viettopaikan tietää kolmasosa. Lastensa perjantai- tai lauantai -iltojen viettopaikoista ei tiedä tyttöjen vanhemmista 3 % ja poikien vanhemmista 5 % (Taulukko 19.).

Taulukko 19. Kuinka yleisesti vanhemmat tietävät missä nuoret viettävät perjantai - ja lauantai -illat (%) sukupuolen mukaan

Kuinka yleisesti vanhemmat tietävät missä nuoret viettävät perjantai- ja lauantai-illat	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Kyllä, aina	53,2	61,5	57,3
Kyllä, toisinaan	34,4	30,8	32,6
Useimmiten eivät tiedä	7,1	4,7	5,9
Eivät tiedä ollenkaan	5,3	3,0	4,1
Yhteensä (N)	100,0 (758)	100,0 (763)	100,0 (1521)
Pojat vs. tytöt: $p = .002$			

Vanhempien tietoisuuden nuorten perjantai- ja lauantai-iltojen viettopaikoista ja nuorten tupakoinnin sekä kotona tupakoinnin välillä havaittiin negatiivinen korrelaatio siten, että mitä harvemmin vanhemmat tietävät lastensa perjantai- ja lauantai -iltojen viettopaikoista, sitä yleisemmin nuoret tupakoivat sekä tupakoivat kotona. Spearmanin järjestyskorrelaatiot (Liite 3) ovat kohtalaisia ($r = -.229$ ja $r = -.163$) ja tilastollisesti merkitseviä.

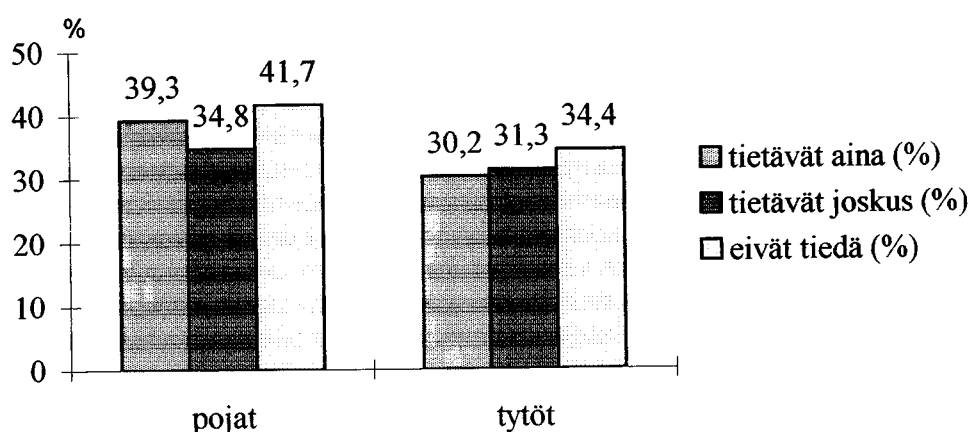
Niiden perheiden, joissa vanhemmat tietävät nuorten perjantai- ja lauantai-iltojen viettopaikan, tytöistä tupakoi päivittäin tai viikottain hieman yli ja pojista hieman alle neljäsosa. Satunnaisesti näistä nuorista tupakoi hieman alle kymmenes. Niin tytöistä kuin pojistakin, joiden perheissä vanhemmat eivät tiedä nuorten illanviettopaikkoja, tupakoi vastaavasti päivittäin tai viikottain lähes puolet sekä satunnaisesti noin kymmenesosa (Kuva 15., Liite 10.). Vanhempien tietoisuus nuorten perjantai - ja lauantai -iltojen viettopaikoista on tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä nuorten tupakointiin niin tytöillä kuin pojillakin ($p < .001$).

Kuva 15. Päivittäin tai viikottain tupakoivien tyttöjen ja poikien osuudet (%) sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai- ja lauantai-illat

Nuorten viikottainen kotona tupakointi on hieman yleisempää niissä kodeissa, joissa vanhemmat eivät tiedä, missä nuoret viettävät perjantai- ja lauantai-illat, kuin niissä, joissa vanhemmat tietävät nuorten olinpaikan. Niiden perheiden pojista, joissa vanhemmat tietävät aina missä nuoret viettävät perjantai- ja lauantai-iltansa, tupakoi kotona viikottain 40 prosenttia ja tytöistä vastaavasti vajaa kolmasosa. Satunnaisesti näistä nuorista, niin pojista kuin tytöistäkin, tupakoi noin neljäsosa. Pojilla (42 %), joiden perheissä vanhemmat eivät tiedä missä nuori viettää perjantai- ja lauantai-illat, viikottainen kotona tupakointi on tyttöjä (35 %) jonkin verran yleisempää (Kuva 16., Liite 10.). Vanhempien tietoisuus nuorten perjantai- ja lauantai-ilttojen viettopaikoista ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorten kotona tupakointiin.

Kuva 16. Viikottain kotona tupakoivien tyttöjen ja poikien osuudet (%) sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai- ja lauantai-illat

Nuorista noin kolmen neljäsosan molemmat vanhemmat tuntevat ystävät, joiden kanssa nuori viettää vapaa-aikaansa. Isät tuntevat tavallisesti poikien kaverit tyttöjen kavereita paremmin, kun äidit taas tuntevat paremmin tyttöjen kuin poikien kaverit. 7 % poikien ja 4 % tyttöjen isistä ja äideistä ei tunne lastensa kavereita (Taulukko 20.).

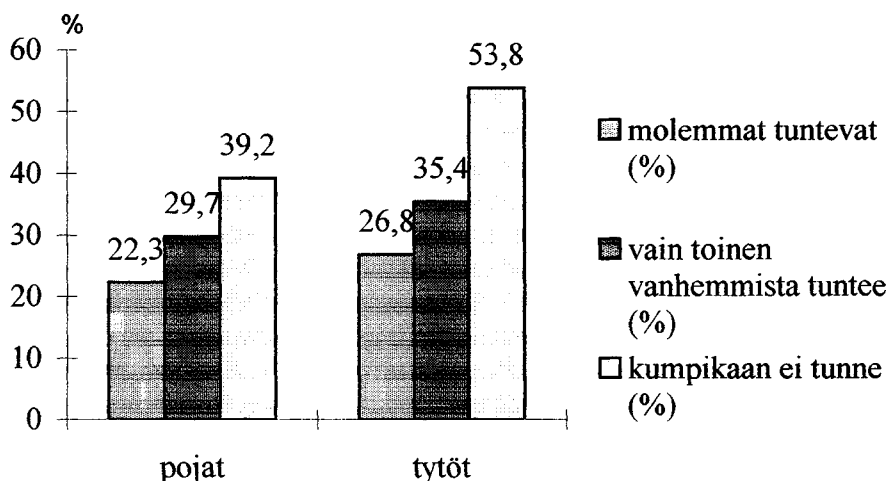
Taulukko 20. Kuinka yleisesti vanhemmat tietävät ystävät, joiden kanssa nuoret viettävät vapaa-aikaansa (%) sukupuolen mukaan

Kuinka yleisesti vanhemmat tuntevat ystävät, joiden kanssa nuori viettää vapaa-aikaansa	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
Molemmat tietävät	76,9	76,2	76,6
Vain isä tietää	2,4	1,6	2,0
Vain äiti tietää	13,3	18,6	16,0
Kumpikaan ei tiedä	7,4	3,6	5,4
Yhteensä	100,0	100,0	100,0
(N)	(720)	(732)	(1452)
Pojat vs. tytöt: $p = .001$			

Sen, kuinka yleisesti vanhemmat tuntevat nuorten ystävät ja nuorten tupakoinnin sekä kotona tupakoinnin välillä havaittiin negatiivinen korrelaation siten, että mitä harvemmin vanhemmat tuntevat lastensa ystävät, sitä yleisemmin nuoret tupakoivat

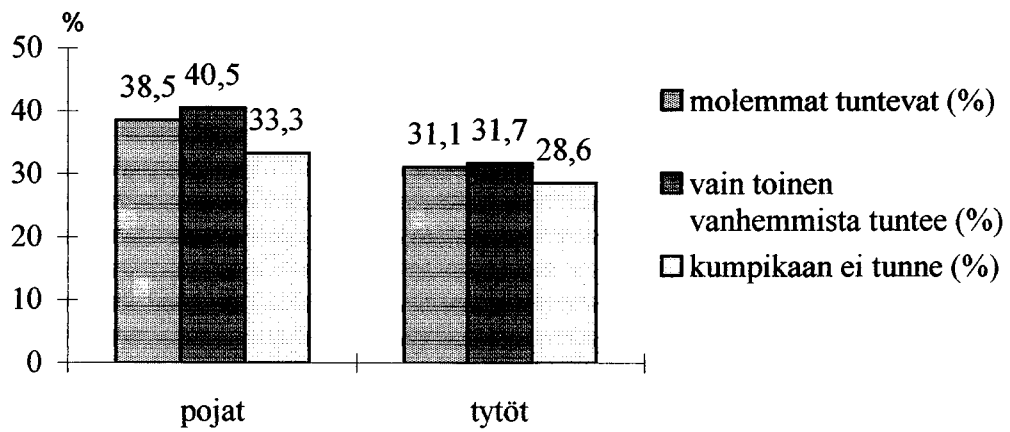
sekä tupakoivat kotona. Spearmanin järjestyskorrelaatiot ovat kohtalaisia ($r=-.118$ ja $r=-.108$) ja tilastollisesti merkitseviä (Liite 3.).

Pojista, joiden molemmat vanhemmat tuntevat useimmat nuoren ystäväistä, tupakoi päivittäin tai viikottain hieman alle ja tytöistä hieman yli neljäsosa. Satunnaisesti näistä pojista tupakoi 6 % ja tytöistä 9 %. Kun kumpikaan vanhemmista ei tunne useimpia nuoren ystäväistä, tupakoi päivittäin tai viikottain tytöistä hieman yli puolet ja pojista 39% (Kuva 17., Liite 11.). Tyttöjen kohdalla vanhempien tietoisuus nuorten useimmista kavereista on tilastollisesti merkitsevästi ($p=.008$) ja pojilla melkein merkitsevästi ($p=.012$) yhteydessä nuorten tupakointiin.

Kuva 17. Päivittäin tai viikottain tupakoivien tyttöjen ja poikien osuudet (%) sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tuntevat useimmat nuorten ystäväistä

Pojista, joiden molemmat vanhemmat tuntevat useimmat nuorten ystäväistä, tupakoi kotonaan viikottain 39 % ja tytöistä vastaavasti hieman vajaa kolmasosa. Silloin tällöin näistä niin tytöistä kuin pojistakin tupakoi hieman vajaa viidesosa. Niiden perheiden pojista, joissa kumpikaan vanhemmista ei tunne nuorten ystäviä, tupakoi kotona viikottain kolmasosa ja tytöistä vastaavasti hieman alle kolmasosa (Kuva 18., Liite 11.). Se, tuntevatko vanhemmat useimmat lastensa ystäväistä, ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorten kotona tupakointiin.

Kuva 18. Viikottain kotona tupakoivien tyttöjen ja poikien osuudet (%) sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tuntevat useimmat nuorten ystäväistä

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

8.1 Validiteetti

Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, että mittari mittaa juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Validiteetti voidaan jakaa edelleen sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Ulkoinen validiteetti kuvaa sitä, mittaako mittari mitattavaa asiaa yhtä tarkasti kuin jokin toinen mittari. (Alkula ym. 1995)

Sisäinen validiteetti puolestaan voidaan jakaa edelleen kolmeen eri tyyppiin: sisältö- ja konstruktiovaliditeettiin sekä kriteerisuuntautuneeseen validiteettiin. Sisältövaliditeetista puhutaan, kun tarkastellaan missä määrin mittarit edustavat juuri sitä sisältöaluetta, mitä on tarkoitus mitata. Kriteerisuuntautunut validiteetti viittaa mittarin kykyyn kuvata oikein jotain mittarin ulkopuolista, samanaikaista ilmiötä sekä ennustaa jotain myöhempää ilmiötä. Kriteerien valinta riippuu usein arvostuksista ja tilanteista. Konstruktiovaliditeetti puolestaan liittyy mitattavaan käsitteeseen. (Berger & Patchner 1988, Alkula ym. 1995, Nummenmaa ym. 1997)

Osaltaan tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että samoja tai samantyyllisiä kysymyksiä on käytetty jo useita kertoja aikaisemmin nuorten tupakointia käsittelevissä tutkimuksissa (mm. Jyrkkiö 1998, Rimpelä ym. 1999) eli kysymykset ovat melko vakiintuneita. Myös saadut tulokset nuorten tupakoinnin yleisyydestä ovat hyvin samansuuntaisia aikaisempien tulosten kanssa, mikä on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta (Alkula ym. 1995, Nummenmaa ym. 1997).

Kysymysten selkeä muoto ja kysymyksissä käytetyt yksiselitteiset termit lisäävät kysymysten ymmärrettävyyttä ja näin edelleen myös tutkimuksen luotettavuutta. Kun nuoret ymmärtävät kysymyksen, heidän ajatellaan myös vastaavan siihen totuudenmukaisesti. Erityisesti nuorten omaa tupakointia koskeviin kysymyksiin on erittäin vaikea vastata vahingossa väärin, kun on kyse omakohtaisista kokemuksista ja lomakkeessa on jo valmiina vastausvaihtoehdotkin. Luotettavuutta kuitenkin heikentää

se, että kaikki nuoret eivät välttämättä ole vastanneet kysymyksiin rehellisesti. (Alkula ym. 1995, Nummenmaa ym. 1997.)

Jotta tutkimuksessa oltaisiin saatu muodostettua luotettava, kattava kuva 9. luokkalaisten nuorten tupakkatuotteiden käytöstä, olisi tullut tarkastella myös nuorten nuuskan käyttöä. Esimerkiksi Rimpelän ym. (1999) Nuorten terveystapatutkimuksessa on kysytty erikseen myös nuuskan ja itsekäärityjen savukkeiden käyttöä ja näin muodostettu kuva tupakkatuotteita käyttävistä nuorista. Perusteluksi nuuskan käyttöön liittyvien kysymysten mukaanottamiseen liittyy myös se, että nuuskan käyttö on yleistynyt tällä vuosikymmenellä erityisesti poikien keskuudessa (Rimpelä ym. 1999) ja näin se myös muodostaa uhan nuorten terveydelle ja hyvinvoinnille.

Nuorten kotona tupakointiin liittyvä kysymys olisi kaivannut tarkennusta. Saattaa olla, että nyt viikottain kotona tupakoivien joukossa on sekä sellaisia nuoria, joiden vanhemmat tietävät nuorten kotona tupakoinnista ja ovat antaneet tälle hyväksyntänsä, että nuoria, jotka tupakoivat kotona viikottain niin, että vanhemmat eivät ole kotona ja näin eivät edes välttämättä tiedä tästä. Luotettavuuden parantamiseksi kysymystä tulisi tarkentaa koskemaan esimerkiksi sellaista kotona tupakointia, josta vanhemmat ovat tietoisia.

Tutkimuksen validiteettia tarkasteltaessa voi edelleen pohtia myös sitä, mittasivatko ja kuvasivatko kontrolliin liittyvät kysymykset (Liite 1, kysymykset 81. ja 82.) parhaalla mahdollisella tavalla vanhempien harjoittamaa, nuorten tupakointia rajoittamaan tarkoitettua kontrollia.

8.2 Reliabiliteetti

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja mittausten virheettömyyttä. Sisäisellä reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että mittaamalla sama asia useampaan kertaan, saadaan samat mittaustulokset. Tällöin mittaus on reliaabeli. Ulkoisella reliabiliteetilla tarkoitetaan puolestaan sitä, että toistettaessa samat mittaukset muissa

tilanteissa tai toisen tekemänä, saadaan jälleen samat tulokset. Reliabiliteetin mittaamiseksi on useita keinoja. Näistä yleisimpiä lienevät uudelleenmittaukset, rinnakkaismittaukset sekä Cronbachin alfa -kertoimen käyttö summamuuttujan sisäistä konsistenssia arvioitaessa. (Berger & Patchner 1988, Alkula ym. 1995.)

Tutkimuksen toistettavuutta lisää se, että kouluihin oli annettu tarkat ohjeet siitä, miten kyselylomakkeisiin vastaamisen tuli luokissa tapahtua. Näin voidaan olla varmoja siitä, että kaikissa luokissa on edetty kyselylomakkeeseen vastaamisessa samalla tavalla. Vastaustilanne on ollut kaikissa luokissa kontrolloitu ja oppilaat ovat saaneet vastata nimettöminä. Myös nämä tekijät ovat osaltaan lisänneet tutkimuksen luotettavuutta.

Kyselylomakkeessa oli myös selvät, kaikille oppilaille samat vastausohjeet. Kysymykset ovat olleet melko selkeitä, joten oppilaiden on ollut helppo ymmärtää ne sekä valita parhaiten tilannettaan kuvaava vastausvaihtoehto. Koska useimmissa kysymyksissä nuorilta vaadittiin vastauksia heidän todellista elämäänsä koskevista asioista, esimerkiksi siitä tupakoivatko he, on kysymyksiin ollut yksiselitteistä vastata ja he vastasivat mitä todennäköisimmin myös seuraavalla kerralla samalla tavalla. Tämä seikka lisää osaltaan tutkimuksen toistettavuutta.

Kyselylomakkeella nuorten on myös helppo vastata arkaluontoisinkin kysymyksiin, joihin heiltä ei ehkä saattaisi saada vastausta haastattelemalla heitä. Tämä lisää osaltaan tutkimuksen toistettavuutta. Toistettavuutta lisää myöskin se, että kysely on tehty useille nuorille ja näin se siis edustaa hyvin perusjoukkoaan.

Sen sijaan kysymyksiin, joissa kysyttiin nuorten arvioita vanhempien mielipiteistä heidän tupakointiaan kohtaan, nuoret eivät ole voineet välttämättä vastata kokemustensa ja todellisuuden perusteella. Vastaukset ovat olleet lähinnä arvelua. Nuoret saattavat arvella tupakoivien vanhempien pitävän tupakointia hyväksyttävänä, vaikka asia ei näin olisikaan. Tällä puolestaan saattaa olla merkitystä edelleen nuorten tupakointiin. Kysymyksen tavoitteena onkin siis ollut kartoittaa nuorten arvioita ja niiden merkitystä nuorten tupakointiin. Mikäli haluttaisiin todella tietää, mitä mieltä vanhemmat ovat nuorten tupakoinnista, tulisi sitä kysyä myös heiltä itseltään.

Kyselylomake oli melko pitkä, jolloin lomakkeessa viimeisinä olleisiin tupakointiin liittyviin kysymyksiin keskittyminen on saattanut herpaantua ja näin johtaa virheellisiin, epätodennukaisiin vastauksiin. Tämä saattaa alentaa tutkimuksen luotettavuutta.

Myös mittarin käytön eri vaiheissa mahdollisesti sattuvat satunnaisvirheet saattavat alentaa tutkimuksen tulosten reliabiliteettia. Aineistoa tallennettaessa on saattanut tapahtua virheitä vastausten optisessa luvussa, jotka ovat edelleen siirtyneet tuloksiin. Näin suuressa aineistossa niiden merkitys lopullisiin tuloksiin on kuitenkin häviävän pieni. (Alkula ym. 1995)

Summamuuttujaa muodostettaessa on syytä tutkia sen sisäistä konsistenssia. Tähän käytetään tavallisesti Cronbachin alfa -kerrointa. Ei kuitenkaan ole olemassa mitään yksiselitteistä sääntöä siitä, millainen reliabiliteetti on hyvä tai millainen hylättävä. Luvun tulisi olla mielellään yli 0.7, mutta käytännössä tähän päästään harvoin (Alkula ym. 1995). Tässä tutkimuksessa tuki -summamuuttujalle saatiin Cronbachin alfa -kertoimeksi 0.61, mikä on kohtalaisen hyvä.

Reliabiliteetti ja validiteetti muodostavat siis yhdessä kuvan tutkimuksen kokonaisluotettavuudesta. Voidaan sanoa, että huono reliabiliteetti alentaa mittarin luotettavuutta eli validiteettia. Näin ollen validiteetti on siis riippuvainen reliabiliteetista, mutta ei päinvastoin. (Alkula ym. 1995.)

8.3 Tutkimustulosten yleistettävyys

Tutkimustulokset ovat hyvin yleistettävissä perusjoukkoon eli suomenkielisten peruskoulujen 9. luokkalaisiin oppilaisiin, koska otoksen koko on huomattava (1760). Vaikka tutkimuksesta jäi pois joitain kouluja, ne korvattiin varaotoksella, joka täydensi otoksen alkuperäisen suuruiseksi. Tutkimuksen yleistettävyttä lisää myös korkea vastausprosentti. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten osalta lopulliseksi vastausprosentiksi aineiston puhdistuksen jälkeen muodostui tässä tutkimuksessa 87,8 %.

Otoksen perusteella saadut tulokset voidaan yleistää koskemaan koko perusjoukkoa mikäli otanta on suoritettu tutkittavasta perusjoukosta otantamenetelmien edellyttämällä tavalla (Nummenmaa ym. 1996). Tässä tutkimuksessa oppilaat poimittiin erityisellä Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen otantaohjelmalla ja otantamenetelmänä käytettiin ositettua ryväotantaa. Otannassa huomioitiin niin koulujen koko kuin oppilaiden asuinpaikkojen kaupunkimaisuus ja läänijakokin. Otanta on siis suoritettu otantamenetelmien edellyttämällä tavalla ja tulokset voidaan näin yleistää koskemaan koko perusjoukkoa.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen päätulosten pohdinta

9. luokkalaisista eli 15–16-vuotiaista nuorista tupakkaa on tulosten mukaan kokeillut kolme neljäsosaa. Saatu tulos on hyvin samansuuntainen Rimpelän ym. (1999) tutkimuksen tulosten kanssa, jonka mukaan 16-vuotiaista nuorista tupakointia on kokeillut noin 80 %. Yhteistä molempien tutkimusten tuloksille on lisäksi se, että tyttöjen tupakointikokeilut ovat poikien kokeiluja hieman yleisempiä.

Tutkimukseen vastanneista 9. luokkalaisista eli 15–16-vuotiaista nuorista viidesosa ilmoitti tupakoivansa päivittäin. Rimpelän ym. (1999) tutkimuksen tulosten mukaan 16-vuotiaista nuorista tupakoi päivittäin 28 %. Tulokset siis eroavat toisistaan jonkin verran. Rimpelän ym. tutkimuksessa tupakointi lisääntyi 14 ja 16 ikävuoden välillä noin 15 prosenttia. On siis todennäköistä, että saamani tulokset edustavatkin tätä väliryhmää, koska juuri tässä iässä tupakointi nuorten keskuudessa yleistyy voimakkaasti. Molempien tutkimusten mukaan tytöt tupakoivat hieman poikia yleisemmin.

Vain harva tutkimukseen vastanneista nuorista, mukaan luettuna niin tupakoivat kuin tupakoimattomatkin, uskoo varmasti tai luultavasti tupakoivansa tulevaisuudessa. Karekiven (1999) tutkimukseen osallistuneista tupakoivista nuorista lähes kaikki aikovat lopettaa tupakoinnin joskus ja tupakoinnin lopettamisen he uskovat käyvän helposti. Nämä seikat yhdessä tukevat mielestäni osaltaan sitä useissa yhteyksissä (mm. Tossavainen 1993) esitettyä päätelmää, että nuoret tietävät kyllä tupakoinnin terveysriskeistä, mutta he tupakoivat näistä tiedoista huolimatta kavereiden voimakkaasta sosiaalisesta paineesta johtuen. Tätä sosiaalista painetta nuorten on vaikea vastustaa kavereiden hylkäämisen pelon vuoksi. Saadut tulokset tupakointiaikomusten kohdalla eroavat Foxcroft & Lowen (1995) tuloksista siinä, että saamieni tulosten mukaan pojat uskoivat tyttöjä yleisemmin tupakoivansa tulevaisuudessa, kun Foxcroft & Lowen mukaan tytöt ajattelevat poikia yleisemmin tupakoivansa tulevaisuudessa.

Kun päivittäin tupakoivista nuorista tupakoi kotona usemmin kuin kerran viikossa yli puolet, pojat hieman tyttöjä yleisemmin, osoittaa tämä mielestäni vanhempien välinpitämättömyyttä sekä kotien löyhää kuria, jotka yhdessä antavat nuorille kuvan tupakoinnin hyväksyttävyydestä. Juuri vanhempien välinpitämättömyys, mutta myös autoritaarinen ja aikuiskeskeinen lastenkasvatus ovatkin aikaisempien tutkimusten (mm. Pulkkinen 1988, Foxcroft & Lowe 1995) mukaan yhteydessä nuorten tupakointiin. Päivittäin tupakoivat 9. luokkalaiset nuoret eivät enää näyttäisikään tupakoivan vanhemmiltaan salaa, vaan vanhemmat ovat antaneet hyväksyntänsä näiden nuorten tupakoinnille sallimalla jopa kotona tupakoinnin. Yhteistä aikaisempien tutkimusten (mm. Tossavainen 1993) tulosten kanssa on lisäksi se, että pojat näyttäisivät tupakoivan kotona tyttöjä yleisemmin.

Tutkimuksen tulosten mukaan nuorten äideistä tupakoi päivittäin noin 21 prosenttia ja isistä 28 prosenttia. Äitien tupakointiluvut vastaavat melko hyvin Helakorven ym. (1998) esittämiä lukuja, joiden mukaan suomalaisista 35–44-vuotiaista eli nuorten vanhempien ikäisistä naisista tupakoi päivittäin 24 prosenttia. Sen sijaan suomalaisista 35–44-vuotiaista miehistä tupakoi päivittäin em. tutkimuksen mukaan 37 prosenttia, mikä eroaa huomattavasti nuorten ilmoittamista isien tupakointia kuvaavista luvuista.

Kuten monien aikaisempien tutkimusten (mm. Rimpelä, M. 1980, Williams & Covington 1997, Karekivi 1999) tulokset, osoittivat tulokset jälleen, että vanhempien ja erityisesti kavereiden tupakointi on erittäin merkitsevästi yhteydessä nuorten tupakointiin. Tytöt näyttäisivät lisäksi olevan hieman poikia alttiimpia lähiympäristön tupakointimallien vaikutuksille. Rimpelä (1980) on osoittanut, että vanhempien tupakoinnin merkitys ja sen voimakkuus nuorten tupakoinnille on erilainen eri ikä- ja sukupuoliryhmissä: vanhempien vaikutus heikkenee iän myötä. Kavereiden merkitys tupakointimallina korostuneekin nuorten iän lisääntyessä, kun he viettävät yhä enemmän aikaa kavereidensa ja vähemmän aikaa vanhempiensa parissa. Lähiympäristön tupakointimallien vaikutusta olisikin mielenkiintoista tutkia nuorempien ikäryhmien osalta, jolloin vanhempien ja kavereiden tupakointimallien yhteyksien voimakkuudet nuorten tupakointiin saattaisivat olla lähempänä toisiaan.

Nuorista hieman yli viidesosan kotona tupakoi ainakin toinen vanhemmista päivittäin. Harvinaista sen sijaan on, että paras kaveri tupakoi päivittäin nuoren kotona. Mielenkiintoista tuloksissa oli, että päivittäin tupakoivista äideistä tupakoi lähes päivittäin kotona 92 %, mutta isistä “ainoastaan” 75 %. Mielestäni tämä saattaa johtua osaksi siitä, että äidit viettävät isiä yleisemmin päivänsä kotona, jolloin nuoret näkevät äitien tupakoivan kotona isiä yleisemmin. Kaikesta huolimatta äitien tupakointi ei kuitenkaan ole yhtään isien tupakointia voimakkaammin yhteydessä nuorten tupakointiin.

Pääosa nuorista uskoo, että heidän vanhempansa ovat joko hyvin paljon tai jonkin verran nuorten kahden vuoden kuluttua tapahtuvaa tupakointia vastaan. Uskomus siitä, että vanhemmat suhtautuvat nuorten tupakointiin hyväksyvästi vähentää Chassin ym. (1996) mukaan painetta nuorten tupakoimattomuudelle. Samassa tutkimuksessa tupakoivien vanhempien uskotaan suhtautuvan nuorten tupakointiin tupakoimattomia vanhempia hyväksyvämmiin. Jyrkkiö (1998) puolestaan toteaa tutkimuksessaan, että yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakoidessa vanhemmat eivät todennäköisesti tiedä siitä tai eivät hyväksy sitä. Ainoastaan noin 7 prosenttia nuorista uskoo, että vanhemmat eivät vastusta lainkaan heidän tupakointiaan kahden vuoden kuluttua. Saamistani tuloksista ei käy ilmi, miten tupakoivien ja tupakoimattomien nuorten uskomukset vanhempien asennoitumisesta nuorten tupakointiin eroavat toisistaan.

Selvästi yli puolet nuorista välittää joko hyvin paljon tai ainakin jonkin verran vanhempiensa tupakointia koskevasta mielipiteestä. Myös tämä on mielestäni osaltaan osoitus siitä, ettei 9. luokkalaisten tupakointi olisikaan enää ainoastaan kapinointia auktoriteettejä vastaan, vaan lähinnä kaveripiirin hyväksynnän hakemista sekä yhteenkuuluvuuden tunteen lujittamista tupakoinnin kautta.

Niin tytöillä kuin pojillakin huonoksi koettu kodin ilmapiiri on tutkimuksen tulosten mukaan yhteydessä yleisempään tupakointiin. Toisin sanoen, mitä paremmaksi nuoret kokivat kodin ilmapiirin, sitä harvemmin he tupakoivat. Myös Korhosen ym. (1998) tutkimuksen tulosten mukaan runsaasti tupakoivat nuoret tulivat hieman muita nuoria

huonommin toimeen kotiväkensä kanssa, katsoivat muita harvemmin tulevan ymmärretyksi kotona ja viihtyvän kotona muita huonommin.

Mielenkiintoista oli havaita, että tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella kodin ilmapiirillä ei ollut yhteyttä nuorten kotona tupakoinnin yleisyyteen. Ainoastaan tupakoitsijoiksi ilmoittautuneiden keskuudessa tarkastellusta kodin ilmapiirin ja kotona tupakoinnin välisestä yhteydestä havaittiin, että kodin ilmapiirin erittäin hyväksi ja huonoksi kokevat tupakoivat kotona yhtä yleisesti. Poikien keskuudessa kodin ilmapiirin erittäin hyväksi kokeneet tupakoivat jopa kodin ilmapiirin huonoksi kokevia yleisemmin. Saattaa siis olla mahdollista, että nuoret kokevat tupakoinnin kotona sallivien vanhempien luovan kotiin hyvän, omaa vapautta tarjoavan ilmapiirin. Toisaalta taas ne, joiden vanhemmat eivät salli kotona tupakointia ja joilla on ollut erimielisyyksiä tupakointiin liittyen vanhempiensa kanssa, kokevat kodin ilmapiirin huonoksi.

Vanhempien sosiaalisen tuen kokee heikoksi nuorista alle viidesosa. Poikien kokemalla vanhempien tuella ja tupakoinnilla ei havaittu olevan yhteyttä, toisin kuin tytöillä. Myös Pulkisen (1988) mukaan tytöillä, joiden vanhemmat ovat olleet vain vähän kiinnostuneita lastensa asioista eivätkä ole keskustelleet lastensa kanssa, tupakointi on ollut muita tyttöjä yleisempää. Samaa yhteyttä ei ollut havaittavissa poikien kohdalla.

Saatujen tulosten perusteella heräsi mielenkiintoni myös tyttöjen ja isien väliseen suhteeseen. Tytöistä yli 60 % koki isän kanssa keskustelun itseään vaivaavista asioista vaikeaksi tai hyvin vaikeaksi. Selvää on, että tytöille isän kanssa vaikeista asioista keskustelu ei voi olla yhtä helppoa ja luontevaa kuin kuin keskustelu äidin kanssa, vaikkakin pojat kokevat äidin kanssa keskustelun lähes yhtä helpoksi kuin tytöt. Huttunen ja Hämäläinen (1993) toteavatkin, että isien on väitetty kasvattavan tyttöjä ja poikia eri tavoin. Näin ollen isät kiinnittäisivät äitejä useammin poikiin enemmän huomiota, myös rajoittamalla ja rankaisemalla heitä useammin. Pohdinkin, että olisiko myös isien tuki ja kannustus voimakkaampaa pojille kuin tytöille. Isät saattavat olettaa tyttöjen oleva luonnostaan poikia tunnollisempia, kiltimpiä sekä pärjäävän paremmin esimerkiksi koulussa. Johtuisiko tästä, että tytöt kokevat saavansa poikia hieman

yleisemmin kotoa vähän tukea? Tytöillähän tupakointi on poikia voimakkaammin yhteydessä vähäiseen tukeen.

Kuten useissa aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Pulkkinen 1988, Foxcroft & Lowe 1995), niin myös tässä tulokset tukivat väitettä, että vanhempien kontrolli on yhteydessä nuorten tupakointiin: mitä enemmän vanhemmat kontrolloivat nuorten menemisiä sekä ovat tietoisia heidän kavereistaan, sitä harvemmin nuoret tupakoivat. Vanhempien kontrolli ei sen sijaan ollut yhteydessä nuorten kotona tupakointiin. Jos nuorille esitetyt, kotien ja vanhempien kontrolliin liittyvät kysymykset olisivat olleet hieman eri muodossa tai niitä olisi ollut useampia, uskon että myös kotona tupakoinnin ja kontrollin välillä olisi havaittu yhteys. Nuorilta olisi voinut kysyä suoraan kotona tupakoinnin rajoituksista sekä siitä, kuinka paljon vanhemmat yleensä kontrolloivat nuorten tekemisiä ja mille asioille tai toiminnoille he asettavat sääntöjä.

Maccobyn ja Martinin (1983) mukaan kotrolli ei yksistään vaikuta lastenkasvatuksessa, vaan sen vaikutus yhdessä vanhempien tuen kanssa. Tässä tutkimuksessa ei tutkittu vanhempien kontrollin ja tuen yhteisvaikutuksen yhteyttä nuorten tupakointiin. Tämän tutkimisen uskoisin kuitenkin tuovan uudenlaisia näkökulmia ja enemmän ymmärtämystä suomalaisten nuorten tupakoinnista ja sen yhteyksistä nuorten ja vanhempien väliseen suhteeseen sekä kodin ilmapiiriin.

9.2 Suosituksia terveyden edistämiseksi ja terveystieteille

Tossavaisen (1993) mukaan perhe muokkaa nuorten terveystietoisuutta. Sen tavat ja kulttuuri luovat siis perustan lasten ja nuorten terveyteen liittyville elintavoille. Vaikka päävastuu lasten ja nuorten terveystietoisuudesta onkin näin perheillä, on muilla tahoilla kuitenkin mahdollisuuksia auttaa ja ohjata vanhempia tässä tehtävässä. Teoksen Suomalainen strategia nuorten terveyden ja tupakoimattomuuden edistämiseksi (1997) toimenpidesuosituksissa korostetaan äitiys- ja lastenneuvoloiden roolia. Näiden tulisi enenevässä määrin kannustaa vanhempia tupakoimattomuuteen sekä korostaa kodin savuttomuuden tärkeyttä.

Neuvoloiden jälkeen lasten ja heidän vanhempiensa maailmaan tulevat päivähoitopaikat sekä koulut. Myös näiden tahojen tulisi tukea vanhempia heidän terveyskasvatustehtävässään sekä korostaa lähiympäristön tupakointimallien haitallisuutta. Mikäli lasten ja nuorten terveyskasvatuksessa haluttaisiin välttää ristiriitaisten viestien välittämistä ja yhdenmukaistaa niitä, tulisi päivähoitopaikkojen, koulujen sekä vanhempien luoda yhtenevät periaatteet lasten ja nuorten terveyskasvatuksesta sekä tukea toinen toisiaan terveyskasvatustehtävässä.

Pulkkinen (1997) pitää oleellisena tekijänä nuorten ja heidän vanhempiensa kohdalla nuorten tupakointia ajatellen molemminpuolisen, vastavuoroisen suhteen syntymistä vanhempien ja lasten välille. Vanhempien kanssa työskentelevien tulisikin pyrkiä korostamaan vuorovaikutuksen tärkeyttä niin kasvatuksessa yleensä kuin terveyskasvatuksessakin, sekä edelleen kannustaa vanhempia keskustelemaan rakentavasti tupakoinnista lastensa kanssa.

Paitsi rohkaista vanhempia olemaan kiinnostuneita nuorten asioista sekä kannustaa heitä, tulisi vanhempia myös ohjata asettamaan nuorille rajoja. Suomessa vanhempien on ajateltu kontrolloivan nuoria vähemmän kuin muissa Euroopan maissa, millä on katsottu olleen vaikutusta mm. nuorten tupakoinnin yleisyyteen (Kannas ym. 1997) sekä epäsuotuisiin nukkumistottumuksiin (Tynjälä 1999). Nuorten tupakoimattomuuden edistämisen kannalta olisikin tärkeää, että vanhemmat tarkkailisivat missä seurassa nuori liikkuu ja miten hän viettää aikaansa. Rajoittamisen ja tarkkailemisen tulisi kuitenkin tapahtua positiivisessa hengessä viestittäen samalla, että vanhemmat luottavat nuoreen.

Suomessa ollaan kuluvana vuonna keskusteltu, aina Eeva Ahtisaarta myöden, paljon lasten iltapäivien vietosta. Monilla tahoilla ollaan oltu huolestuneita siitä, että monet lapset viettävät useitakin tunteja yksin koulun jälkeen odotellessaan vanhempia kotiin. Huolestuminen on perusteltua myös nuorten tupakointia ajatellen. Lapset ja nuoret saattavat siis viettää useita tunteja päivässä vanhempien tai muiden aikuisten kontrollin ulottumattomissa. Ja kuten tämä, niin kuin moni aikaisempikin tutkimus (mm. Foxcroft

& Lowe 1995, Glendinning 1997) on osoittanut, on vähäinen kontrolli yhteydessä nuorten yleisempään tupakointiin. Myös tämä puhuu osaltaan lasten ja nuorten iltapäivätoiminnan järjestämisen tärkeyden puolesta.

Lama koetteli 90 -luvun alkupuolella perheiden yhteishenkeä, vanhempien mielialaa sekä perheen yleistä hyvinvointia. Laman myönteiseksi vaikutukseksi perheiden kannalta katsottuna nousi kuitenkin yhteisen ajan lisääntyminen, vaikkakin kielteiset vaikutukset tuntuvat olleen laman myönteisiä vaikutuksia ilmeisimpiä. (Salmi ym. 1996) Vaikka kiristämällä perheiden ilmapiiriä lama saattoi välillisesti altistaa nuoria tupakoinnille, on perheen kanssa yhdessä vietetyllä ajalla saattanut olla puolestaan positiivisia vaikutuksia nuorten tupakoimattomuuteen, sillä mm. Sweeting ym. (1998) mukaan perheen yhdessä viettämä aika on yhteydessä nuorten vähäisempään tupakointiin. Nyt kun vanhemmille taas riittää töitä vuosikymmenen alkua enemmän, ovat perheet yhä harvemmin koolla. Yhteisten harrastusten löytäminen tai yhteisten aterioiden järjestäminen voisivat osaltaan lisätä perheen yhdessä viettämää aikaa ja edelleen parantaa nuorten ja vanhempien välistä kommunikaatiota sekä näin helpottaa keskustelua myös tupakoinnista ja siihen liittyvistä ajatuksista ja odotuksista.

Tuloksista nousi myös ajatus tyttöjen ja poikien huomioimisesta niin kasvatuksessa yleensä kuin terveyskasvatuksessakin eri tavoin ja eri aikaan. Tyttöillä ja pojilla murrosikä ja siihen liittyvä kapinointi sekä esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvät kokemukset esiintyvät eri aikaan.

Vaikka suuri vastuu nuorten terveystietämisen ja -tottumusten muodostumisesta onkin kodeilla ja vanhemmilla, tulisi myös nuorille itselleen antaa vastuuta omasta terveydestään. Brannenin ym. (1994) tutkimuksen mukaan yli puolet (30/54) haastatelluista 15–17-vuotiaista nuorista katsoi, että heiden tulisi yksin olla vastuussa omasta terveydestään. Vaikka 9. luokkalaiset eivät olekaan täysi-ikäisiä, he kuitenkin lähentelevät ikävaihetta, jolloin he siirtyvät lukioon tai ammattioppilaitokseen, osa suoraan työelämään, ja ottavat näin ensi kertaa itse enemmän vastuuta esimerkiksi opintoihin liittyvistä valinnoista. Näin nuorten tulisi mielestäni saada ottaa enemmän vastuuta myös terveydestään. Kuitenkin myös tällöin kaiken perustana on kodin antama

kasvatus, tuki ja kontrolli, sekä näin muodostuneet sosiaaliset taidot, itseluottamus sekä vastuunotto. Tärkeässä roolissa tässä on myös hyvin järjestetty koulun terveysopetus, jonka tulisi käsitellä tarpeellista terveyteen liittyvää tietoa, joka mahdollistaa nuorten omien päätösten ja valintojen tekemisen.

Tämän tutkimuksen tulokset toimivat mielestäni parhaiten taustatietona sille, millainen on 9. luokkalaisen tupakoitsijan muotokuva koti perspektiivistä. Näistä tuloksista on edelleen hyötyä suunniteltaessa mihin suuntaan vanhempia voitaisiin ohjaillaan lasten ja nuorten terveystieteiden suhteen.

9.3 Ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi

Vanhempien ja kodin merkityksen ja keinojen analysointia nuorten terveystottumusten ja -käyttäytymisen muovaajana vaikeuttaa aiheesta tehtyjen tutkimusten vähäisyys. Jotta vanhempia pystyttäisiin ohjaamaan tässä tärkeässä kasvatustehtävässä, tulisi aihetta tutkia enemmän. Myös eri kulttuureja vertailemalle voitaisiin löytää hyviä ratkaisuja ja keinoja, joihin vanhempia ohjaamalla nuorten tupakoimattomuutta voitaisiin edistää.

Mikäli nuorten tupakkaterveyskasvatuksesta ja terveyden edistämisestä yleensä haluttaisiin antaa täydellisempiä suosituksia nuorten kodeille, olisi ehdottoman tärkeää tarkastella sitä, mikä kaikista edellä tutkituista tekijöistä eli lähiympäristön tupakointi, kodin ilmapiiri vai kotikasvatus, on kaikkein voimakkaimmin yhteydessä nuorten tupakointiin. Näin pystyttäisiin edelleen keskittymään nuorten tupakkaterveyskasvatuksessa oleellisimpaan ja merkityksellisimpään tekijään.

Yhdeksi tärkeimmistä jatkotutkimusaiheista katsoisin tämän tutkimuksen kanssa samojen aiheiden eli kotona tupakoinnin, nuorten tupakointiin liittyvien vanhempien normien, kodin ilmapiirin sekä kotikasvatuksen nuorten tupakointiin liittyvien yhteyksien tarkastelun nuoremmilla eli esimerkiksi 5. ja 7. luokkalaisilla. Tulokset esimerkiksi kotona tupakoinnista ja vanhempien asenteisiin suhtautumisesta saattaisivat erota huomattavasti nyt 9. luokkalaisilla saaduista tuloksista.

Mielenkiintoista olisi myös yhdistää tuki ja kontrolli Maccobyn ja Martinin (1983) tavoin sekä tutkia näin muodostuvan kasvatustyyliuokittelun yhteyttä eri ikäisten suomalaisten nuorten tupakointiin. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella pystyttiin ainoastaan sanomaan, että korkea kontrolli ja korkea tuki ovat yhteydessä nuorten tupakoimattomuuteen, mutta ei mitään näiden erilaisten kombinaatioiden yhteydestä nuorten tupakointiin.

Tutkimuksen tulosten perusteella mielenkiintoni heräsi myös yksittäisten lapsi-vanhempi -suhteiden ja päihteiden käytön yhteyksiin. Mietin, voisiko olla mahdollista, että tietynlainen suhde isään tai tietynlainen suhde äitiin lisäisi nuoren alttiutta päihteiden käytölle. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voisi ajatella, että etäinen ja ristiriitainen suhde isään lisäisi nuorten tyttöjen tupakointia. Tämän vuoksi aiheen tutkiminen olisi mielestäni tarpeellista, vaikkakin vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin puuttuminen terveystieteiden nimissä onkin melko mahdotonta ja kuvaa todellisista suhteista on vaikea saada ainoastaan tiedustelemalla nuorten kokemuksia. Vanhempien kokemusten huomioiminen nuorten terveystieteistä laajentaisikin kuvaa kodin antamasta terveystieteestä sekä vanhempi-lapsi -suhteen merkityksestä nuorten tupakointiin.

Myös laadullinen tutkimusote, jota on harvemmin käytetty nuorten tupakoinnin tarkastelussa, toisi paljon uutta tietoa aiheesta. Esimerkiksi haastatteluissa tai ryhmäkeskustelussa nuoret voisivat vapaasti tuoda esille tupakointiin liittyviä uskomuksiaan ja kokemuksiaan. Tämä olisi edelleen arvokasta tietoa suunniteltaessa nuorten tupakointiterveystieteistä.

Tiettyjä tutkimuksen osia tulisi mielestäni tarkastella myös erikseen tupakoitsijoiksi ilmoittautuneilla sekä tupakoimattomilla. Erityisen mielenkiintoista olisi tietää, miten tupakoivien ja tupakoimattomien nuorten näkemykset eroavat tupakointiaikojen sekä vanhempien mielipiteiden arvioimisen kohdalla.

LÄHTEET

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva. WSOY.

Amos, A., Gray, D., Currie, C. & Elton, R. 1997. Healthy or druggy? Self image, ideal image and smoking behavior among young people. *Social Science Medicine* 45 (6), 847-858.

Auvinen, R. 1995. Lapsiperhe Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D, nro 28/1995. Väestöliitto.

Baumrind, D. 1989. Rearing competent children. Teoksessa Damon, W. (toim.) *Child development today and tomorrow*. San Francisco. Jossey-Bass, 349-378.

Bellew, B. & Wayne, D. 1991. Prevention of smoking among schoolchildren: a review of research and recommendations. *Health Education Journal* 50 (1), 3-7.

Berger, R. M. & Patchner, M. A. 1988. *Implementing the research plan*. Newbury Park. Sage.

Biener, L., Cullen, D., Xiao, Z. & Hammond, S. K. 1997. Household Smoking Restrictions and Adolescents' Exposure to Environmental Tobacco Smoke. *Preventive Medicine* 26, 358-363.

Brannen, J., Dodd, K., Oakley, A. & Storey, P. 1994. *Young people, health and family life*. Buckingham. Open University Press.

Chassin, L., Presson, C. C., Rose J. S. & Sherman S. J. 1996. The Natural History of Cigarette Smoking From adolescence to Adulthood: Demographic Predictors of Continuity and Change. *Health Psychology* 15 (6), 478-484.

- Clausen, S-E. 1996. Parenting styles and adolescent drug use behaviours. *Childhood* 3, 403-414.
- Cohen, D. A., Richardson, J. & LaBree, L. 1994. Parenting Behaviors and the Onset of Smoking and Alcohol Use: A Longitudinal Study. *Pediatrics* 94(3), 368-375.
- Conrad, K. M., Flay, B. R. & Hill D. 1992. Why children start smoking cigarettes: predictors of onset. *British Journal of Addiction* 87, 1711-1724.
- Foxcroft, D. R. & Lowe, G. 1995. Adolescent drinking, smoking and other substance use involvement: links with perceived family life. *Journal of Adolescence* 18, 159-177.
- Franzkowiak, P. 1987. Risk-taking and adolescent development. The functions of smoking and alcohol consumption in adolescence and its consequences for prevention. *Health Promotion* 2 (1), 51-61.
- Glendinning, A., Shucksmith, J. & Hendry, L. 1997. Family life and smoking in adolescence. *Social Science and Medicine* 44, 93-101.
- Gray, D., Amos, A. & Currie, C. 1996. Exploring young people's perception of smoking images in youth magazines. *Health Education Research* 11, 215-230.
- Hallman, M., Kannas, L. & Tynjälä, J. 1992. Tupakka, tuoppi ja elämisen terveystyyli. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportteja 61. Helsinki.
- Helakorpi, S., Uutela, A., Prättälä, R. & Puska, P. 1998. Suomalaisen aikuisväestön terveystietäminen, Kevät 1998. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B10/1998. Helsinki.
- Huttunen, J. & Hämäläinen, J. 1993. Vanhempien kasvattajaominaisuuksista ja isätyypeistä. Teoksessa Ojala, M. (toim.) Suomalaisista varhaiskasvatustutkimuksista. Lastensuojelun keskusliitto. Mikkeli, 99-124.

Jackson, C. & Henriksen, L. 1997. Do as I say: Parent smoking, antismoking socialization, and smoking onset among children. *Addictive Behaviors* 22(1), 107-114.

Jackson, C., Henriksen, L. & Foshee, V. A. 1998. The Authoritative Parenting Index: Predicting Health Risk Behaviors Among Children and Adolescents. *Health Education & Behavior* 25 (3), 319-337.

Jyrkkiö, A. 1998. Murrosikäisten nuorten tupakan ja alkoholin käyttö. Perusteluja yksilöllisen käyttäjäriskin tunnistamisen ja koulukohtaisen seurannan kehittämiseksi. Helsingin yliopisto, Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon laitos. Lisensiaattityöt 1/1998. Helsinki.

Kannas, L., Harju-Kivinen, R. & Tynjälä, J. 1997. Suomalaiset nuoret tupakoivat yleisemmin kuin muualla Euroopassa. Teoksessa *Suomalainen strategia nuorten terveyden ja tupakoimattomuuden edistämiseksi*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1997:10, 21-27.

Karekivi, L. 1999. En ehkä kokeilisikaan, jos... Tutkimus Ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1998. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology And Social Research* 154. Jyväskylä.

King, A., Wold, B., Tudor-Smith, C. & Harel, Y. 1996. *The Health of Youth. A Cross-National Survey*. WHO Regional Publications, European Series No. 69. Canada.

Korhonen, J., Helminen, I. & Laurinkari, J. 1998. Koulutus, terveys ja elämänhallinta. Kyselytutkimus Suomussalmen peruskoulun seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten ja heidän huoltajien sekä koulutulokkaiden huoltajien suhtautumisesta kouluun ja koulutukseen. Kuopion yliopisto. *Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 63. Kuopio.

Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. & Dornbusch, S. M. 1991. Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development* 62, 1049-1065.

Maccoby, E. E. & Martin, J. A. 1983. Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction. Teoksessa Mussen, P. H. (ed.) *Handbook of Child Psychology*, Vol. 4, pp. 1-101. New York: Wiley.

Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. Porvoo. WSOY.

Pentz, M. N., Brannon, B. R., Charlin, V. L., Barret, E. J., MacKinnon, D. P. & Flay, B. R. 1989. The Power of Policy: The Relationship of Smoking Policy to Adolescent Smoking. *American Journal of Preventive Medicine* 79 (7), 857-861.

Pulkkinen, L. 1984. Nuoret ja kotikasvatus. Helsinki. Otava.

Pulkkinen, L. 1988. Nuorten tupakointi ja alkoholin käyttö pitkittäistutkimuksen valossa. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus. Sarja Tutkimukset 2/1988. Helsinki.

Pulkkinen, L. 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa Virkki, J. (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Juva. WSOY, 26-45.

Pulkkinen, L. 1997. Miten saada lapsi ja nuori mieltämään terveys tärkeäksi ja tavoitteelliseksi elämänarvoksi? Teoksessa *Suomalainen strategia nuorten terveyden ja tupakoimattomuuden edistämiseksi*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1997:10, 28-34.

Rimpelä, A., Rimpelä, M., Pohjanpää, K., Karvonen, S. & Siivola, M. 1993. Nuorten suojelu tupakkatuotteilta. Seurantatutkimus 1977-1993. Sosiaali- ja terveysministeriö. *Selvityksiä* 5. Helsinki. Painatuskeskus Oy.

Rimpelä, A., Rimpelä, M., Vikat, A., Ahlström, S., Huhtala, H. & Lintonen, T. 1997. Nuorten terveystapatutkimus. Tupakointi ja Päihteet 1977-1997. Stakes 28/1997.

Rimpelä, A., Vikat, A., Rimpelä, M., Lintonen, T., Ahlström, S. & Huhtala, H. 1999. Nuorten terveystapatutkimus 1999. Tupakoinnin ja päihteiden käytön muutokset. Stakes, aiheita 18/1999.

Rimpelä, M. 1980. Tupakoinnin alkaminen. Tampereen yliopiston Kansanterveystieteen laitos. Kansanterveystieteen julkaisuja M 56/80.

Rimpelä, M., Rimpelä, A., Karvonen, S. & Kannas, L. 1991. Tupakoimattomaan sukupolveen: mikä on koulun vastuu? Opetushallituksen julkaisusarjat. Raporttisarja 5/1991.

Rimpelä, M. & Liinamo, A. 1996. Kouluterveys 1996. Tutkimus Keski-Suomesta. Keski-Suomen Lääninhallitus. Julkaisuja 1.

Rimpelä, M., Luopa, P., Jokela, J., Liinamo, A. & Siivola, M. 1996. Kouluterveys 1996-tutkimus. Päihteet ja nuoret Kainuussa. Stakes.

Saukko, A. 1993. Peruskoulun kahdeksaluokkaisille suunnattu tupakoimaton luokka - No Smoking Class - kilpailu ja nuorten tupakointi. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, Yleislääketieteen ja perusterveydenhuollon laitos.

Schaffer, H. R. 1996. Social Development. Oxford. Blackwell Publishers.

Simons-Morton, B., Crump, A. D., Haynie, D. L., Saylor, K. E., Eitel, P. & Yu, K. 1999. Psychosocial, School, and Parent Factors Associated with Recent Smoking among Early-Adolescent Boys and Girls. Preventive Medicine 28, 138-148.

Stanton W. R. & Silva P. A. 1991. School achievement as an independent predictor of smoking in childhood and early adolescence. *Health Education Journal* 50 (2), 84-88.

Sweeting, H., West, P. & Richards, M. 1998. Teenage family life, lifestyles and life chances: associations with family structure, conflict with parents and joint family activity. *International Journal of Law, Policy and the Family* 12, 15-46.

Topo, P., Kontula, O. & Meriläinen, J. 1988. Nuorten tupakointikulttuuria jäljittämässä. Lääkintöhallituksen julkaisuja. *Terveyskasvatus. Sarja Tilastot ja selvitykset 8/1988.* Helsinki.

Tossavainen, K. 1993. Nuorten terveyskäyttäytymistä tukeva koulun terveyskasvatus. *Stakes Tutkimuksia 22.* Gummerus. Jyväskylä.

Tynjälä, J. 1999. Sleep Habits, Perceived Sleep Quality and Tiredness Among Adolescents. A Health Behavioural Approach. University of Jyväskylä. *Studies in Sport, Physical Education And Health* 61. Jyväskylä.

Tynjälä, J. & Kannas, L. 1988. Tupakointiin liittyvä joukkoharha suomalaisilla ja itävaltalaisilla koululaisilla. *Terveyskasvatustutkimuksen vuosikirja 1988.* Lääkintöhallitus. Helsinki. 113-125.

Williams, J. G. & Covington C. J. 1997. Predictors of cigarette smoking among adolescents. *Psychological Reports* 80, 481-482.

TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT WHO-KOULULAISTUTKIMUKSEN (1998)
KYSYMYKSET

15. Oletko koskaan polttanut (kokeillut) tupakkaa? (Esim. vaikka vain muutamia henkosia.)

- Kyllä   En, siirry kysymykseen 18

16. Kuinka usein tupakoit tällä hetkellä?

- Päivittäin
 Viikottain, mutta en päivittäin
 Harvemmin kuin kerran viikossa
 En polta tällä hetkellä

55. Kuinka helppoa sinun on puhua seuraavien henkilöiden kanssa sinua todella vaivaavista asioista?

	Hyvin helppoa	Helppoa	Vaikeaa	Hyvin vaikeaa	Ei ole tai en tapaa
Isä	☐	☐	☐	☐	☐
Äiti	☐	☐	☐	☐	☐

72. Ole hyvä ja merkitse kunkin vanhempiasi koskevan väitteen kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa mielipidettäsi. (Jos äitisi ja isäsi eivät asu yhdessä, vastaa sen kodin perusteella, jossa asut enemmän.)

	Aina	Usein	Silloin tällöin	Harvoin	Ei koskaan
Jos minulla on ongelmia koulussa, vanhempani ovat valmiita auttamaan minua	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani tulevat mielellään kouluun keskustelemaan opettajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani rohkaisevat minua menestymään koulussa	☐	☐	☐	☐	☐

80. Tietävätkö vanhempani missä vietät perjantai- ja lauantai-iltasi?

- Tietävät aina
 Tietävät joskus
 Useimmiten eivät tiedä
 Eivät tiedä lainkaan

81. Tuntevatko vanhempasi useimmat ystäväsi, joiden kanssa vietät vapaa-aikaasi?

- Molemmat tuntevat
 Vain isä tuntee
 Vain äiti tuntee
 Kumpikaan ei tunne

82. Millaiseksi koet kotisi ilmapiirin?

- Erittäin hyväksi
 Melko hyväksi
 Ei hyväksi eikä huonoksi
 Melko huonoksi
 Erittäin huonoksi

110. Kuinka usein tupakoit seuraavissa paikoissa? (Merkitse tupakointiasi kuvaava vaihtoehto jokaisen paikan osalta.)

	Lähes joka päivä	Useammin kuin kerran viikossa	Noin kerran viikossa	Silloin tällöin	En koskaan
Omassa kodissasi	☐	☐	☐	☐	☐

111. Tupakoivatko seuraavat henkilöt? (Merkitse oikea vaihtoehto kunkin henkilön osalta.)

	Tupakoi päivittäin	Tupakoi silloin tällöin	Ei tupakoi	En osaa sanoa	Ei ole tai en tapaa häntä
Äitisi	☐	☐	☐	☐	☐
Isäsi	☐	☐	☐	☐	☐
Paras ystäväsi	☐	☐	☐	☐	☐

114. Kuinka usein näet tai tiedät seuraavien henkilöiden tupakoivan kotonasi? (Merkitse oikea vaihtoehto kunkin henkilön osalta.)

	Lähes päivittäin	Silloin tällöin	Ei koskaan	Ei ole tai en tapaa häntä
Isäsi	☐	☐	☐	☐
Äitisi	☐	☐	☐	☐
Muut kotonasi asuvat henkilöt	☐	☐	☐	☐
Kotonasi käyvät sukulaiset	☐	☐	☐	☐
Paras ystäväsi	☐	☐	☐	☐

121. Luuletko, että isäsi olisi sitä vastaan, että tupakoisit kahden vuoden kuluttua?

- Hyvin paljon
- Jonkin verran
- Ei paljoakaan
- Ei ollenkaan
- Ei ole tai en tapaa häntä

122. Kuinka paljon välität siitä, mikä on isäsi mielipide?

- Hyvin paljon
- Jonkin verran
- En paljoakaan
- En ollenkaan
- Ei ole tai en tapaa häntä

123. Luuletko, että äitisi olisi sitä vastaan, että tupakoisit kahden vuoden kuluttua?

- Hyvin paljon
- Jonkin verran
- Ei paljoakaan
- Ei ollenkaan
- Ei ole tai en tapaa häntä

124. Kuinka paljon välität siitä, mikä on äitisi mielipide?

- Hyvin paljon
- Jonkin verran
- En paljoakaan
- En ollenkaan
- Ei ole tai en tapaa häntä

TUKI -SUMMAMUUTTUJA

Reliability analysis - scale (alpha)

1. C66U helppo puhua isän kanssa
2. C67U helppo puhua äidin kanssa
3. F18U vanhemmat valmiita auttamaan
4. F19U vanhemmat tulevat mielellään kouluun
5. F20U vanhemmat rohkaisevat menestymään

Correlation Matrix

	C66U	C67U	F18U	F19U	F20U
C66U	1,0000				
C67U	,4359	1,0000			
F18U	,1539	,2347	1,0000		
F19U	,1000	,1420	,3069	1,0000	
F20U	,1220	,1891	,4287	,2992	1,0000

N of Cases = 1285,0

Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	N of Variables
Scale	10,8428	7,1201	2,6684	5

Reliability Coefficients 5 items

Alpha = ,6036 Standardized item alpha = ,6138

Statistics TUKI

N	Valid	1285
	Missing	260
Mean		10,84
Median		11,00
Percentiles	25	9,00
	50	11,00
	75	13,00

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	5	16	1,0	1,2	1,2
	6	38	2,5	3,0	4,2
	7	83	5,4	6,5	10,7
	8	123	8,0	9,6	20,2
	9	150	9,7	11,7	31,9
	10	194	12,6	15,1	47,0
	11	175	11,3	13,6	60,6
	12	163	10,6	12,7	73,3
	13	141	9,1	11,0	84,3
	14	72	4,7	5,6	89,9
	15	65	4,2	5,1	94,9
	16	40	2,6	3,1	98,1
	17	17	1,1	1,3	99,4
	18	8	,5	,6	100,0
	Total	1285	83,2	100,0	
Missing	System	260	16,8		
Total		1545	100,0		

Statistics VANHEMPIEN TUKI

N	Valid	1285
	Missing	260

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	paljon tukea	410	26,5	31,9	31,9
	keskimääräinen tuki	673	43,6	52,4	84,3
	vähäinen tuki	202	13,1	15,7	100,0
	Total	1285	83,2	100,0	
Missing	System	260	16,8		
Total		1545	100,0		

SPEARMANIN JÄRJESTYSKORRELAATIOKERTOIMET

	Tupakointi	Kotona tupakointi
1. Tupakointi	1,000	** ,655
2. Kotona tupakointi	** ,655	1,000
3. Isän tupakointi	** ,192	** ,233
4. Äidin tupakointi	** ,148	** ,234
5. Parhaan kaverin tupakointi	** ,626	** ,493
6. Kodin ilmapiiri	** -,156	** -,104
7. Helppo puhua isän kanssa	-,023	,003
8. Helppo puhua äidin kanssa	-,019	-,002
9. Vanhemmat valmiita auttamaan, jos nuorella on koulussa ongelmia	** -,131	** -,125
10. Vanhemmat tulevat mielellään kouluun keskustelemaan opettajien kanssa	-,049	-,006
11. Vanhemmat rohkaisevat nuorta menestymään koulussa	** -,069	-,053
12. Vanhempien sosiaalinen tuki	** -,096	** -,076
13. Vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai- ja lauantai -illat	** -,229	** -,163
14. Vanhemmat tuntevat useimmat nuoren ystävistä	** -,118	** -,108

** . Correlation is significant at the .01 level (2-tailed)

* . Correlation is significant at the .05 level (2-tailed)

NUORTEN TUPAKOINNIN KOKEILUN YLEISYYS SUKUPUOLEN MUKAAN

Taulukko 21. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien tupakoinnin kokeilun yleisyys

Tupakoinnin kokeilun yleisyys	Pojat (%)	Tytöt (%)	Kaikki (%)
On kokeillut	72,6	78,3	75,5
Ei ole kokeillut	27,4	21,7	24,5
Yhteensä (N)	100,0 (766)	100,0 (770)	100,0 (1536)
Pojat vs. tytöt: $p=.009$			

NUORTEN KOTONA TUPAKOINNIN YLEISYYS SUKUPUOLEN MUKAAN

Taulukko 22. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten kotona tupakoinnin yleisyys sukupuolen mukaan

Kotona tupakoinnin yleisyys	Nuorten tupakoinnin yleisyys							
	Pojat				Tytöt			
	Päivittäin (%)	Viikoittain mutta ei päivittäin (%)	Harvemmin kuin kerran viikossa (%)	Ei koskaan (%)	Päivittäin (%)	Viikoittain mutta ei päivittäin (%)	Harvemmin kuin kerran viikossa (%)	Ei koskaan (%)
Viikottain	56,5	20,0	7,4	0,2	52,3	10,4	1,5	0,5
Silloin tällöin	17,6	30,0	11,1	1,3	18,8	25,4	13,8	2,0
Ei koskaan	26,0	50,0	81,5	98,5	28,9	64,2	84,6	97,5
Yhteensä	100,0 (131)	100,0 (40)	100,0 (54)	100,0 (460)	100,0 (149)	100,0 (67)	100,0 (65)	100,0 (407)
	p < .001				p < .001			

LÄHIYMPÄRISTÖN TUPAKOINTI JA SEN YHTEYS NUORTEN TUPAKOINTIIN

Taulukko 23. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten lähiympäristön tupakointi sukupuolen mukaan

Tupakoinnin yleisyys	Nuorten lähiympäristön tupakointi								
	Isä			Äiti			Paras kaveri		
	Pojat %	Tytöt %	Kaikki %	Pojat %	Tytöt %	Kaikki %	Pojat %	Tytöt %	Kaikki %
Päivittäin	27,5	28,8	28,2	20,3	22,6	21,5	23,0	23,9	23,4
Silloin tällöin	5,5	5,7	5,6	5,1	5,0	5,1	14,8	21,0	18,0
Ei tupakoi	58,5	57,9	58,2	66,2	68,2	67,2	52,2	50,6	51,4
En osaa sanoa, ei ole tai en tapaa	8,5	7,6	8,0	8,4	4,2	6,3	10,1	4,5	7,2
Yhteensä (N)	100,0	100,0 (1419)	100,0	100,0	100,0 (1417)	100,0	100,0	100,0 (1403)	100,0
		p = ns ¹⁾			p = .011			p < .001	

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Taulukko 24. Isän tupakoinnin yhteys nuorten tupakointiin sukupuolen mukaan

Nuorten oma tupakointi	Isän tupakointi					
	Päivittäin (%)	Pojat Silloin tällöin (%)	Ei tupakoi (%)	Päivittäin (%)	Tytöt Silloin tällöin (%)	Ei tupakoi (%)
Päivittäin	23,9	16,2	13,7	32,7	22,0	14,0
Viikottain mutta ei päivittäin	7,9	8,1	5,5	10,7	12,2	8,1
Harvemmin kuin kerran viikossa	8,4	8,1	7,0	5,4	17,1	9,6
Ei tupakoi	54,5	67,6	73,9	51,2	48,8	68,3
Yhteensä (N)	100,0 (191)	100,0 (37)	100,0 (402)	100,0 (205)	100,0 (41)	100,0 (407)
		p < .001			p < .001	

Taulukko 25. Äidin tupakoinnin yhteys nuorten tupakointiin sukupuolen mukaan

Nuorten oma tupakointi	Äidin tupakointi					
	Päivittäin (%)	Pojat Silloin tällöin (%)	Ei tupakoi (%)	Päivittäin (%)	Tytöt Silloin tällöin (%)	Ei tupakoi (%)
Päivittäin	29,0	25,0	14,7	32,7	31,4	15,9
Viikottain mutta ei päivittäin	6,5	5,6	5,9	10,1	11,4	9,4
Harvemmin kuin kerran viikossa	4,3	11,1	8,4	8,2	14,3	9,2
Ei tupakoi	60,1	58,3	71,0	49,1	42,9	65,4
Yhteensä (N)	100,0 (138)	100,0 (36)	100,0 (455)	100,0 (159)	100,0 (35)	100,0 (477)
	p = .007			p < .001		

Taulukko 26. Parhaan kaverin tupakoinnin yhteys nuorten tupakointiin sukupuolen mukaan

Nuorten oma tupakointi	Parhaan kaverin tupakointi					
	Päivittäin (%)	Pojat Silloin tällöin (%)	Ei tupakoi (%)	Päivittäin (%)	Tytöt Silloin tällöin (%)	Ei tupakoi (%)
Päivittäin	60,4	19,8	2,3	68,6	10,2	4,0
Viikottain mutta ei päivittäin	10,4	10,9	2,9	10,7	23,8	3,4
Harvemmin kuin kerran viikossa	3,9	20,8	5,1	1,2	24,5	7,1
Ei tupakoi	25,3	48,5	89,7	19,5	41,5	85,6
Yhteensä (N)	100,0 (154)	100,0 (101)	100,0 (350)	100,0 (169)	100,0 (147)	100,0 (354)
	p < .001			p < .001		

VANHEMPIEN KOTONA TUPAKOINNIN YLEISYYS

Taulukko 27. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten vanhempien kotona tupakoinnin yleisyys tupakoinnin yleisyyden mukaan

Kotona tupakoinnin yleisyys	Vanhempien tupakoinnin yleisyys					
	Isä			Äiti		
	Päivittäin (%)	Satunnaisesti (%)	Ei tupakoi (%)	Päivittäin (%)	Satunnaisesti (%)	Ei tupakoi (%)
Lähes päivittäin	74,3	5,3	0,8	91,8	7,0	0,7
Satunnaisesti	13,9	61,3	0,8	4,6	67,6	0,2
Ei koskaan	11,7	33,3	98,4	3,5	25,4	99,1
Yhteensä (N)	100,0 (366)	100,0 (75)	100,0 (770)	100,0 (282)	100,0 (71)	100,0 (877)
	p < .001			p < .001		

LIITE 8

KODIN ILMAPIIRIN YHTEYS NUORTEN TUPAKOINTIIN JA KOTONA TUPAKOINTIIN

Taulukko 28. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakointi kodin ilmapiirin mukaan tytöillä ja pojilla

Nuoren tupakoinnin yleisyys	Kodin ilmapiirin kokeminen							
	Pojat				Tytöt			
	Erittäin hyvä (%)	Melko hyvä (%)	Ei hyvä eikä huono (%)	Huono (%)	Erittäin hyvä (%)	Melko hyvä (%)	Ei hyvä eikä huono (%)	Huono (%)
Päivittäin tai viikottain	18,4	25,9	31,8	41,4	21,7	30,9	32,4	52,3
Satunnaisesti	3,6	8,7	10,2	6,9	8,0	8,1	10,8	13,6
Ei tupakoi	78,0	65,4	58,0	51,7	70,3	61,0	56,9	34,1
Yhteensä (N)	100,0 (223)	100,0 (367)	100,0 (88)	100,0 (29)	100,0 (212)	100,0 (359)	100,0 (102)	100,0 (44)
	p = .002				p = .001			

Taulukko 29. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten kotona tupakointi kodin ilmapiirin mukaan tytöillä ja pojilla

Nuorten kotona tupakoinnin yleisyys	Kodin ilmapiirin kokeminen							
	Pojat				Tytöt			
	Erittäin hyvä (%)	Melko hyvä (%)	Ei hyvä eikä huono (%)	Huono (%)	Erittäin hyvä (%)	Melko hyvä (%)	Ei hyvä eikä huono (%)	Huono (%)
Viikottain	41,3	36,1	44,1	33,3	31,7	28,7	36,4	32,1
Silloin tällöin	17,4	21,8	11,8	16,7	21,7	19,9	18,2	10,7
Ei koskaan	41,3	42,0	44,1	50,0	46,7	51,5	45,5	57,1
Yhteensä (N)	100,0 (46)	100,0 (119)	100,0 (34)	100,0 (12)	100,0 (60)	100,0 (136)	100,0 (44)	100,0 (28)
	p = .ns ¹⁾				p = ns ¹⁾			

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

VANHEMPIEN SOSIAALISEN TUEN YHTEYS NUORTEN TUPAKOINTIIN JA KOTONA TUPAKOINTIIN

Taulukko 30. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten tupakointi vanhempien sosiaalisen tuen mukaan tytöillä ja pojilla

Nuoren tupakoinnin yleisyys	Vanhempien tuki					
	Pojat			Tytöt		
	Paljon tukea (%)	Keskimääräinen tuki (%)	Vähäinen tuki (%)	Paljon tukea (%)	Keskimääräinen tuki (%)	Vähäinen tuki (%)
Päivittäin tai viikottain	23,5	22,9	28,1	17,7	30,6	36,7
Satunnaisesti	6,5	6,2	13,5	10,8	9,2	8,3
Ei tupakoi	70,0	70,9	58,4	71,5	60,2	55,0
Yhteensä (N)	100,0 (217)	100,0 (340)	100,0 (89)	100,0 (186)	100,0 (327)	100,0 (109)
	p = ns ¹⁾			p = .005		

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

Taulukko 31. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten kotona tupakointi vanhempien sosiaalisen tuen mukaan tytöillä ja pojilla

Nuorten kotona tupakoinnin yleisyys	Vanhempien tuki					
	Pojat			Tytöt		
	Paljon tukea (%)	Keskimääräinen tuki (%)	Vähäinen tuki (%)	Korkea tuki (%)	Keskimääräinen tuki (%)	Vähäinen tuki (%)
Viikottain	30,6	44,6	33,3	28,8	27,0	42,9
Silloin tällöin	22,6	16,3	9,1	17,3	20,6	18,4
Ei tupakoi	46,8	39,1	57,6	53,8	52,4	38,8
Yhteensä (N)	100,0 (62)	100,0 (92)	100,0 (33)	100,0 (52)	100,0 (126)	100,0 (49)
	p = ns ¹⁾			p = ns ¹⁾		

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

NUORTEN TUPAKOINTI JA KOTONA TUPAKOINTI SEN MUKAAN, KUINKA YLEISESTI VANHEMMAT TIETÄVÄT NUORTEN VAPAA-AJAN VIETTOPAIKOISTA

Taulukko 32. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien tupakointi sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai ja lauantai -illat

Nuoren tupakoinnin yleisyys	Vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai- tai lauantai-illat					
	Pojat			Tytöt		
	Tietävät aina (%)	Tietävät joskus (%)	Eivät tiedä (%)	Tietävät aina (%)	Tietävät joskus (%)	Eivät tiedä (%)
Päivittäin tai viikottain	16,9	28,7	48,4	22,3	38,3	49,2
Satunnaisesti	6,0	8,7	9,9	7,0	12,6	6,8
Ei tupakoi	77,1	62,6	41,8	70,7	49,1	44,1
Yhteensä (N)	100,0 (397)	100,0 (254)	100,0 (91)	100,0 (458)	100,0 (230)	100,0 (59)
	p < .001			p < .001		

Taulukko 33. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien kotona tupakointi sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai ja lauantai -illat

Nuoren tupakoinnin yleisyys	Vanhemmat tietävät missä nuori viettää perjantai- tai lauantai-illat					
	Pojat			Tytöt		
	Tietävät aina (%)	Tietävät joskus (%)	Eivät tiedä (%)	Tietävät aina (%)	Tietävät joskus (%)	Eivät tiedä (%)
Viikottain	39,3	34,8	41,7	30,2	31,3	34,4
Silloin tällöin	20,2	16,9	18,8	18,6	22,6	9,4
Ei tupakoi	40,5	48,3	39,6	51,2	46,1	56,3
Yhteensä (N)	100,0 (84)	100,0 (89)	100,0 (48)	100,0 (129)	100,0 (115)	100,0 (32)
	p = ns ¹⁾			p = ns ¹⁾		

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero

NUORTEN TUPAKOINTI JA KOTONA TUPAKOINTI SEN MUKAAN, KUINKA YLEISESTI VANHEMMAT TUNTEVAT USEIMMAT NUORTEN YSTÄVISTÄ

Taulukko 34. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien tupakointi sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tuntevat useimmat nuorten ystäväistä

Nuorten tupakoinnin yleisyys	Vanhemmat tuntevat useimmat nuoren ystävä					
	Pojat			Tytöt		
	Molemmat tuntevat (%)	Vain toinen vanhemmis-ta tuntee (%)	Kumpi-kaan ei tunne (%)	Molemmat tuntevat (%)	Vain toinen vanhemmis-ta tuntee (%)	Kumpi-kaan ei tunne (%)
Päivittäin tai viikottain	22,3	29,7	39,2	26,8	35,4	53,8
Satunnaisesti	6,4	9,9	9,8	9,0	10,4	
Ei tupakoi	71,3	60,4	51,0	64,2	54,2	46,2
Yhteensä (N)	100,0 (543)	100,0 (111)	100,0 (51)	100,0 (545)	100,0 (144)	100,0 (26)
	p = .012			p = .008		

Taulukko 35. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien kotona tupakointi sen mukaan, kuinka yleisesti vanhemmat tuntevat useimmat nuorten ystäväistä

Nuorten kotona tupakoinnin yleisyys	Vanhemmat tuntevat useimmat nuoren ystävä					
	Pojat			Tytöt		
	Molemmat tuntevat (%)	Vain toinen vanhemmis-ta tuntee (%)	Kumpi-kaan ei tunne (%)	Molemmat tuntevat (%)	Vain toinen vanhemmis-ta tuntee (%)	Kumpi-kaan ei tunne (%)
Viikottain	38,5	40,5	33,3	31,1	31,7	28,6
Silloin tällöin	17,5	21,4	20,8	17,9	27,0	
Ei tupakoi	44,1	38,1	45,8	51,1	41,3	71,4
Yhteensä (N)	100,0 (143)	100,0 (42)	100,0 (24)	100,0 (190)	100,0 (63)	100,0 (14)
	p = ns ¹⁾			p = ns ¹⁾		

¹⁾ ns = ei tilastollisesti merkitsevä ero